

A stylized, high-contrast illustration of a forest. The trees are rendered in black and white, with some trunks showing vertical hatching. The composition is dominated by sharp, angular shapes and strong diagonal lines, creating a sense of depth and movement. The background is a light, muted green. The overall style is reminiscent of early 20th-century graphic design or poster art.

„Sõjamehe Kodu“

Õuulu-ühikum
1921.

Demobiliseeritud sõjameeste häälekandja nädalileht

„Sõjamehe Kodu“

Toimetus ja talitus Pärnus, Park-Hotell. Kõnetraat 139.

Demobiliseeritud sõjamehed,

toetage oma ühist ettevõtet, lugege kõik „Sõjamehe Kodu“ järjekindlalt ja andke uue aasta peale aegsasti tellimised ära. Soovitage tuttavatele ja sõpradele. Tehke selgeks, et „Sõjamehe Kodu“ seisab heakstegeval põhimõttel, selgitades maaküsimust ja tuues näpunäiteid majapidamises. Kasulik igale põllupidajale.

Spetsialne fond

Spetsialne fond

10544

„Sõjamehe kodu“

Jõulu album

AR 9218

Sõjamehe

SE 11174

AR ENSV Riiklik Avalik Raamatukogu

106.942

Sisu:

1. Jõuluks — A. Jürweffon.
2. Jõulud kaewikus — J. Mühlbach.
3. „Ütles Lembitu“ — Sr. Tuglas (Aja Kajalt).
4. „Uus päew“ — J. Barbarus.
5. Kriiolid wabaduslõjas — polk. Reek.
6. Langenute mälestuseks — Leonhard Lembi.
7. Eesti wabaduslõjas langenud kangelaste mälestus õigu^{ks} kus-
tumata — K. Pahlk.
8. Mitte unustada — A. Jürweffon.
9. Laalt — Sr. Tuglas (Aja Kajalt).
10. Kui tähed kustuvad... — Arnold Liw.
11. Sõjawäele — polk. Simon.
12. Surew õhtu — J. Barbarus.
13. Wend — „Werimustalt“ — Alb. Kiwikas.
14. Mere äären — E. Nukk.
15. Ööpik ja roos — Oskard Wilde (Uaild) — Ed. Nukk'i tõlge.
16. Karjalaste wabaduswõitlus — K. Pahlk.

Jõuluks.

... ja maa peal rahu! nii lauldi kuninglikkudes loslides ja hülgawates palwekodades. Nad isegi põlwitafid. . . Tuhanded wabrikud walmistafid wahetpidamata kuulipildujaid, suurtükke. Kõrged riigiametnikud arufafid, kuidas wõiks olawamalt külwata wägiwalda, purustada nõrgemate õigusid, neid orjastada, paelus hoida. . . Ja nemad leal palufid, laulsid maapealsest rahust, soovifid pikka iga eneste wõimule. . . Kümnete, sadade miljonite ahastufed ja hädad nendeni ei ulatanud, nad ei tunnud, ei tahtnudki tunda elu.

... ja maa peal rahu! Neid sõnu meelde tulefades, mis õpitud kodus ja koolis, lauldud kirikutes, lauldud tõsiselt, usus ja lootufes, tundsid miljonid sõjamehed kibedat ahastust, lamades wõõrsil külmaes kaewikutes. Kuidas wõib saabuda rahu, kui meie wõõrmaale wägiwaldselt liisetungime, kui meie surmame mehi, kelle naefed, lapsed kodus ja palwekodades paluwad rahu, kaebawad ülekohta üle, kes nende toitjad, nende mehed ja ilad riifunud?! Nad ei püüa wõimu, ei wägewust, nad nutawad oma isa, mehe järele. . . Seal on õigus. Senni, kui ülekohus ja wägiwald möllab, ei ole lootat rahu. . .

Sõjamehi külmaes kaifekraawides ei piinanud nii wäga nälg, ei janu, kui teadmine, mistlugufes leiukorras nende kodud. Neis lüüta mõtetes, tafastes, piinarikastes lonimistes oli warjul õigus. . .

Õigus, mis aastafadade jooksul allaturutud, purustas wägewad, loomustatud riigid. Kokkuwarifenud luurriikide aherwarrel farks wäikerahwaste enesemääramise õigus. . . —

Rahu igatfeliid ka Eesti sõjamehed wabadusõjas, püüdes purustada ahelad, mis meie eliwanemaid aastafadade jooksul kõitnud, püüdes terasmüürina wastu seista rõõwafalkadele. Ka siin oli õigus, kohusetäitmine.

Sademekestest, mis alalhoifud meie eliwanemate rinnas, edalikantud põlwest põlwe, loitunes wabadustuli, ühendas jõudufid, põimis püüdeid ja Eesti sai wabaks! Õigus wõitis.

Tuli, mis walgustas teed wabadusele, õigusele, mis ühendas ja lüfitas Eesti rahwast, tema waprast malewat, lõõgu laiemalt lõmama!

Kõrgele tõstetud Eesti lipul paistku üle maa: Tõõ, haridus ja õigus!
14./XII. 1921. a.

A. Jürweffon.

Jõuluõõ faewitus.

Jõulu laupäew. . . Waitind on wara hommitul algand ja läbipäewa kestnud kahurite mürin; lõhkenud granaadid, pildudes laiali külmanud mullapanke ja terawaid terastükke, on ülestünnud ümbruse, on reast wäljawiinud nii mõnegi. . . Warifefid meie traattõkete ees waenlase tormijooksud. Oli mürin, pragin, päris põrgu, ja — korraga — waitus! . . . Ainult wahetewahel on kuulda mõnda üffitut kahuri mürtfu; näib, nagu ei tahaks, ei suudaks weel waiki kuulipildujad: siin ja seal kostab läbi widewiku nii terawalt, läbilõikawalt: ta, ta, ta. . . Radunud on filmapiirilt wastafed; traattõkete taga lamawad langenuke laibad ja üdist ning luust läbilõikawalt hoigawad maha jäätud surejad.

On korraldet walwe eelkaewikus, on antud meestele juhtnõõrid tegutsemiseks õõsife pealetungimise korral. . . Sammuvad wabanend mehed kaugemal olewasse koopasse, et seal natukenegi end soenda peale pika päewa ja lõpeta pooleli jäänud hommiku einet. . .

Rejet koobast, raudahjukese ümber, istuwad ringis mehed. Näod tõsifed, tahmased, tarwased. . . Waitiwad, nagu oleks seal wäljas unustand rääkimise; laeft tilguwad alla külmanud aurupiifad, suits tungib filma. Nurgas wilgub karbiidi tuluke, tututab wäljatelefon. . .

Seal tuuakse järele lõunafõõk, jagatafse wälja pühade lifaportsjonid. Jagatafse wälja postiga tulnud ajalehed, kirjad. . . Usetafse kofet koobast warahoidja poolt kaasa toodud mõne küünlakefega ehitud jõulukust. . . Pühade õnnesoow kaugelt kodust naise, omafete poolt, põlewad küünlad kuufefese otsas. . . Tundfid ise ja wõifid ka lugeda meeste harilikult nii tõsiste, eluta nägudelt — käes on rahupühad! Ei maldanud keegi seda pühalikku waitust segada. . .

Waatled kuufefest, põlewaid, üksteife järele kustuwaid küünlaid. Läheb pimedaks.

Isa kodu. Neli õde-wenda, üks waitsem kui teine, talu toakeses ümber sõrawa jõulukuufe. Üksifilmi waatawad nad küünla tuld, nende hinges on rahupühad — jõulud, — olgugi et wäljas mäsfas torm, et suures laias ilmas oli elu, oli häda. Koolipink. . . Loowtõõl. . . Rejet üksluifet tõõd ja rüfelemist — kui puhkeag, kui midagi kaafafiskurat, hinge ülendamat — jõlupühad! Seal — ilmasõõda! Nastate jooksul ära kaugel kodust. Ei olnud enam jõuluid, ühefugufed werifed ja hallid olid päewad tõif. . . Ei saanud lõppeda üks heitlus, kui algas uus — kodukoha, lapsepõlwe pühade mälestuste ja perekonna pärast palju, palju suurema waenlafega. Juba aasta on kestnud üle jõõkaim heitlus. . . Kas suudame weel

wastu panna? Kas maksab asjata werd walada? . . .

Alga, mis on seal? Walgus. . .
Wäitene toate, jõulukuust — põlewad küünlad, ripuvad oksil, kiirgawad jõluehted. . .
Seal ema, naine! Neil pisarad filmis. Miks? Naise kätel wäitene finifilmaline tütrele killab, tunneb rõõmu kuusest, tema ehteist. . .
Sa ei küsi emalt, miks pisarad filmis, kuhu isa on jäänud: temal on rahupühad! . . .
Wallates sirutab wäitene käe wälja, haarab kuuse oksalt wäikese pasuna ja puhub. . .

Ei jõlupuud, ei last — ainult poolpime koobas. . .
raskelt magawad mehed. . .
kõrwal olew telefonist sirutab mulle kätte telefoni toru, teates, et polguülem wäljakutsunud. Kuulan. . .
päewane heitlus polguüliinil mõõdas, waenlase kaotused suured. On loofa, et ta wara hommitul jälle pealetungi-

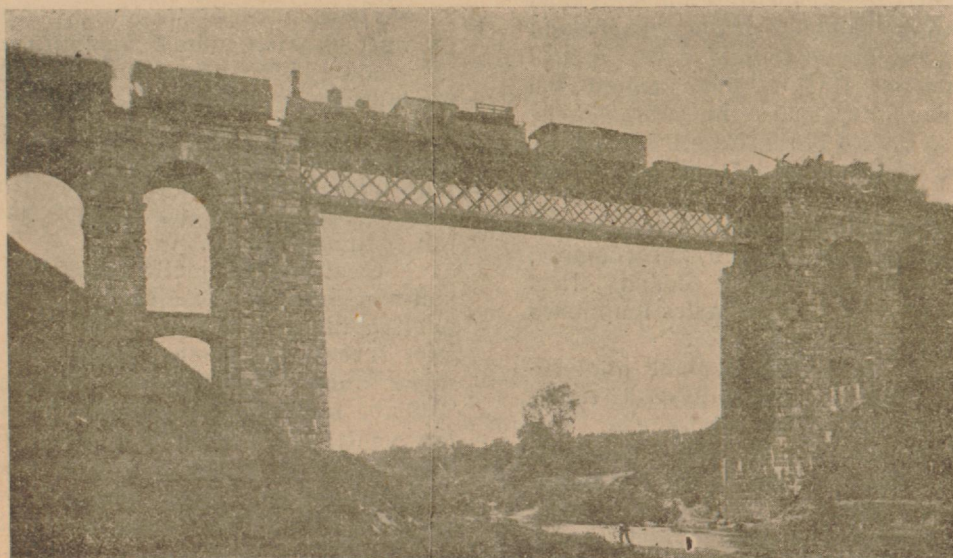
misele asub. Kuid kodumaa ja terve rahwa tulewit nõuab: meie peame ka wõimatuga hakkama saama. Rõwendage walwet, korraldage luuramist, olge walmis! Andke meestele edasi paremad pühadesoowid minu poolt. Homme õhtul tuuakse eelliinile pühade kingid: meie pole unustet. Jääge terveks!"

Jälle hall igapäewane elu ja askeldus. Üürifene oli rahupüha.

Ruttu wälja waatama, korraldama, sest on mõtet siin tegutseda, kannatada, et nemad seal wõiksid rahul, olgugi pisarafilmi meie pärast, elada. —

Jõuluõõ. . .
Dime. Rasked tinakarwa pilwed katawad taewast. Waiatus. Ainult eeslaewikus puurivad kummekond filmi pimedusse, seal ollakse walwel. . .
Siin ja seal lendab üles rakett, walgustes filmapilguks lähemat ümbrust . . .

J. Mühlbach.

„Arrashi“ fild, mis landeswehri poolt lõhutud sai. („Eesti-Wene sõda“)

Ütles Lembitu.

(Aja Kajast).

Ütles Lembitu:

Ilus on elada. Ilus on taewas, mets ja meri. Ilus on eha ja ilus on koit, ilus on kewad ning ilus on sügis. Ilus on mängida murul ja laineil, ilus on weereta ketast, pinguta purje, ilus on formata liniudu-ilma.

Kaunis on elu! kaunis on inime! Kaunid on nooruse õhkuwad uned, uhked mehe mehised mõtted, magusad rauga mälestused.

Kaunid on kawatsused, kaunimad kordasaatmised. Kaunid on wõtmised, kaunimad

andmised. Kaunid on himud, kaunimad weelgi on keeldumused.

Kaunis on elu kaunina elatud.

*

Ütles Lembitu:

Hirmus on inime, kole ta kirk, jõe tema tegu. Koledad ta kiskja-küüned, hirmsad ta werejanu-filmad, hirmsam on weelgi ta tumpuna-werine süda.

Werisel wankril kihutab sõda üle maa, werre upub maailm, werelt nõretab taewas, werre, oh werre on uppumas inime!

Kuulake laste ja leskede leina! Waadake haudu, mida lilled ei ehi; waadake

kalme, mida pifar ei kasta! Kuulake tuuli
tühjis waremeis! Leinake kummuli kändma-
sul põllul!

Wihkan, oi wihkan ma inimest!

*

Ütles Lembitu:

Ilus on surra. Ilus on surra isamaa
eest. Ilus on surra sõprade, rahwa ja omaste
eest. Ilus on surra wabana priiuse eest Ilus
on minna wõitlusse, lootuseta wõita. Ilus on
minna ülejõu waenlase wastu. Ilus on minna,
teades, et tagasi ei tule.

Kaunis on langeda kaebuseta. Kaunis
on langeda wõõraste wendade seltsis, liigutaw
leida sõpra wiimisel tunnil, panna käsi tund-
matu kaela ümber, ohata kord — ning lahkuda.

Kaunis on sünd, millele kaunim weel
järgneb surm.

*

Ütles Lembitu:

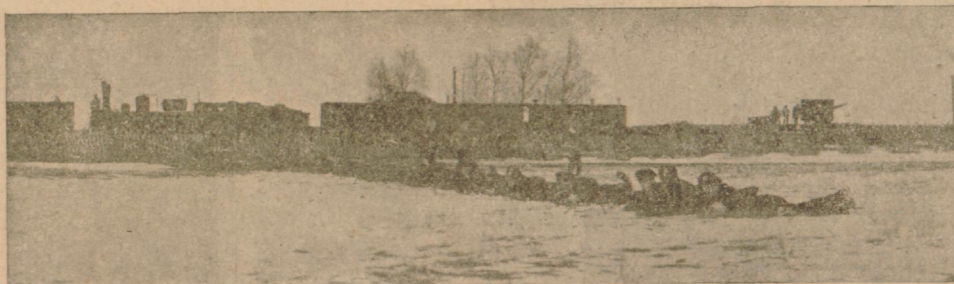
Ilus ja hirmus on elu. Ilus ja hirmus
on inime. Kõik, mis puudutab inime, teeb ta
hirmfaks ja ilufaks. Lillefid ja hukatusit kül-
wab ta ümber, lilled ning lein on tema tee.
Sündides nutab ta, lures walab ta pifaraid,
läbi pilwisse taewa harwa tal' naeratab päike.

Kuid mina armastan siiski sind, inime.
Armastan su ilu, su unistust, su priiuse janu.
Armastan sind nagu oled, kõigi su rõõmude,
kõigi su kannatusetega.

Armastan sind, kui enese wõidad ja waen-
lasele armu annad. Jumaldan, kui ennast
faltlutad ja orja ahelast päästad. Kumardan
maani sind, kui häwituse asemel uueff' kord
algad ja ehitust.

Armastan inimest! ütles Lembitu.

Friedebert Tuglas.

Tallinna koolilõpilaste pataljon Orawa lahingus. 5. soomusrong pommitab Orawa linnal
ja Madi küla.

„Uus päew“.

Milline tühjus ümberringi:

Inimesed on nagu liikuvad kõrwed
liiwase põuega — iudamoaalita
Õitsewad ajud on nãrbind — lilled mis waalita:
osta wõid armastust, sõprust, tundmuste wãrts-
poen tingi, —
wõlana loetakse kõik, wekslid, taas wekslid
ja arwed . . .

Waid mu hing, kui rãndaw kaamel
hoolimatust beduiniist aetud,
tahaks tungi läbi nende manu,
kes mind weega joodaks, kustufaks taas janu,
kun wõiks puhata kui reis'ja oodet jaamel,
kun mu kehale ja waimul' laud saaks kaetud.

.
.

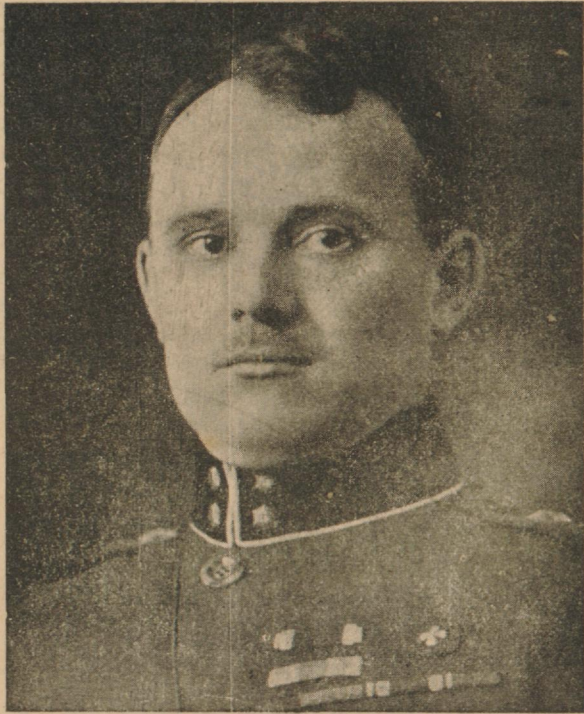
Hãkselt waheriie kãrseb:

horissondi niudest purtskab idu — walgus,
süütab leegitsema meeled — põlen ise,
kõigil ulatan Mu — tõrwiksüdamlise;
tühjus täidet — hõiskeist wãrseb, —
see on uueffsünd ja uue päewa algus.

1/I. 1920.

B. Barbarus.

Wägede ülemjuhataja kindral-leitnant Laidoner.

Merejõudude juhataja admiral Pitka.

1-se diiviisi ülem kindral-maior Tõnisson.

3-da diiviisi ülem kindral-maior Põdder.

Märkus: Puudumate väejuhtide ja kangelaste pilta ei olnud võimalik tehnilistel põhjustel saada.

Ülemjuhataja Itaabiülem kindral-maior Soots.

Leitnant Sabolotnõi. †

Kapten Irw. †

Kriisid wabadusõias

(Psütolooaine wisand).

Igas wõitluses on alati tekkinud kriisid, pöörde filmapilgud, nii rahwa wõitluses oma õiguste ja huwide eest, nii seltskondlises elus,

wõitluses poliitiliste erakondade wahel, wõitluses majanduslifel alal, kultuurkõsimuste alal, wäidete wõitluses teaduse alal j. n. e. Wa üksik inimene juba oma sündimise filmapilgust hakkab waimlist ja füüsilist wõitlust oma olemasolu ja hüwangu eest, pidades seda kuni oma surma filmapilguni.

Nii ka Eesti rahwas oma wõitluses wabaduse eest pealerõhuma punase Wene laine wastu, novembri kuust 1918 aastast kuni jaanuarini 1920 aastani, elas läbi terawaid kriise, terawaid pöördefilmapiike, nii wälises wõitluses otskohe wäljaspoolt pealetungitwa waenlase wastu, kui ka seespoolt õdnistawate, mitte Eesti wabaduse pinnal seiswate woolude wastu. Kriisid mõlemate wõitluste alal on teineteisega tihedalt seotud. Olles kogu aeg rindel, wälises wõitluses, tahan siin äratähendada kolm kriisi, kolm terawat pöördepunkti wälises wõitluses, wõttes arwesse sifemiste, õdnistawate woolude mõju ainult sel mõõdul, kuidas see end tunda andis rindel.

Esimene kriis, esimene pöörde filmapiik. 28. novembril 1918 aastal kell 5,30 hommikul hakkab suurülituli Narwa rindel ja kell 6 30 algab esimene punane laine meie maale sisse tungimist. Üks põline, ajalooline waenlane polnud weel lahtunud meie maalt, kui teine samasugune hakkas juba peale tulema. Ja mis oli Eesti rahwal selles algawas wõitluses wastu panna? Riik kui niisugune hakkas alles waewalt hingama, kuid oli weel täiesti jõuetu wälise pealetungitwa waenlase wastu. Eesti rahwas omas riiklises elus ja sõjalises wõimises oli samuti jõuetu, samuti elu algaja, kui praegu sündinud laps: ei füüsilise ega waimline jõud ei olnud weel kõwenenud üfikud, wäikesed Wirumaa kaitseliidu salgad, milles suurel arwul olid koolidõpilased, astusid wastu wälisele waenlasele. Olin ise Kaitseliidu ülem Wirumaa ja wõin otskohe welda, et sissekirjutamine Kaitseliitu ei olnud õhter.

Wõitluse algamisega aga selgus, et Raitfeliidu peale lootust ei ole, et Raitfeliit ei wõi olla riigi jõumusklik wõitluses wälise waenlase wastu, kuid siingi kestis edasi teatud kõikumus, siingi tegi riik katseid, nagu käima õppiw laps — kutsuti wõitlema wabatahtlikke, arwati, et kõik kui üks mees end sõjawaikse kirjutab, aga pettumus oli suur: tuhandetest meestest ilmusid waid mõned kümned; wõib kindlasti welda, et tuhandest mehest tuli kestmiselt 100 meest wõitlema isamaa eest pealetungiwa waenlase wastu. Nähes wabatahtlikkude idee läbikukkumist, otsustati lõpuks mobilisatsioon wäljakuulutada. Kuid aeg, mis kallim kui inimese elu, läks kaduma — igatahes Wiru maakonnas. Mitte kõik mehed ei kuulunud mobilisatsiooni käsku, kõrwahoidjaid ja wabastetuid oli mõnesti maakonnas kuni 50% ja enamgi (Tartu maakond).

Meestest, kes kokku tulid Wiru, Harju- ja Järvamaal, sai wõitluseks Wiru rindel loodud 1 4. ja 5. jalgwäe polk, Kalewi Malewa, soomusrongide meeskonnad, ratsapolk ja Balti bataljon. Loodud wäeosad kandsid küll polgu ja bataljoni nimesi, kuid meeste arwu poolest, kes wõitlusest osa wõtsid, olid nad wäikesed, olgugi, et nimekirjade järele oli neis osades juba palju mehi. Waenlase ülekaalu juures sunnitud taandumisel jäi maha ka palju mehi. Harwa leidus polku, milles wõitlewate meeste, nagu meil nimetati — tääkide arw ulatas üle 500, nimekirjas oli aga tihti üle- tuhande. Meelega mahajääjaid ehk nõndanimetud wäejooksituid oli sedawõrd palju, et pärast, kui oli läbielatud esimene wõitluse kriis, sai loodud neist terwed roodud (näituseks 5. polgus 7 rood)

Dubrowka küla Narwa liinil peale pommitamist („Eesti-Wene“ sõda).

Ra meeste ülewõitlamine kuni esimese kriisi läbielamiseni näitas suurt waimukõikumust, mõnikord isamaa armastuse tunde täielist puudumist. Oli üksituid mehi ja saltu, kes ülesnäitasid meeleheitlikku wahwust, aga oli ka mehi, ja neid oli tihti 75%, kes waenlase esimese nõrga surwe juures kiiresti taanduma läid, ehk weel halvem, — lihtsalt waldas — laiali jooksid. Ja kas wõib massi süüdistada selles? Kas oli alust wabatahtlikkude idee läbiwõimiseks? Kindlasti ütlen, et ei olnud. Waimline kõikumus oli märgata juhatuses nii kui massis, selle wahega, et juhatuses leidus mehi, kes otsustasid meeleheitliku wõitluse wastu wõtta.

Samutigi leidus massis mehi — palawaid isamaa armastajaid — kes otsustasid ühineda juhtidega, kuid nende meeste arw ei ulatanud üle 20%. Ent kas wõib kiwi wi-

sata 80% pihta? Urwan, et ei. Et surmale wastu minna, on waja suurt armastust, on waja riiklist tunnet — see ja teine ei tule üle õd. Woolud, mis 1918 a. nowembri kuuni 700 aasta jooksul üle meie rahwa olid käinud, olid just niisugused woolud, millega püüti meie rahwa riiklist ja rahwuslist tunnet ja isamaa armastust ummistada ja kähgistada. Ja õnnistamise tööks sellel alal oli ju 700 aastat aega. 700 aastat lõhuti rahwa riiklist ja rahwuslist energiat. Meie wõime uhked olla, et, nii wäikesed kui oleme, riigi ja rahwustunde küünal meis ei ole kustunud, kuid wõitluse energia massis oli murtud. Seda energiat oli tarwis ergutada, selleks oli aga aega waja. Alaloo seadused jääwad makswaks ja olid makswad ka meie kohta. Wene riigi hülgus ja kohutaw jõud oli meil wärskelt filmade ees, oma jõu tunnet aga oli

waenuliste woolude poolt püütud seitsme aastajaja jooksul kustutada. Usku mõidu sisse mõitluses pealetungiva Wene rahwa vastu massis ei olnud. Ubi oodata ei olnud ka kufagilt ja kui räägitigi Inglise ja Soome abist, siis mass uskus sellesse nõrgalt, pealegi ei ilmunud see abi kohe, esimestel päewadel, kuid juhatusel poolt oli ta lubatud kohe ja see lõi väga sseptilise meeleolu mõitluses meeskonnas, niivõrd sseptilise, et kriispäewadel oli juba raske isegi rääkida meestele sellest abist. Sihti oli kuulda hääli: „Mis te siis meid inglastega ja teistega narrite“.

Mõitluse abinõudest oli äärmine puudus, warustust ei olnud; kust oleks mõinud saada neid abinõusid ja warustust, ei olnud kriisi päewadel weel teada. Aga taandumine waenlaste surwe all kestis edasi, ifka enam ja enam lähenevime Eestimaa südamele — Tallinnale.

Meeleolu langes ifka enam ja enam, uif mõidu sisse eht soodsasse mõitluse käigusse oli peagi kadunud. Tallinnast tungisid rindele mõitlusesse massi halwad teated, räägiti enamlastest wäljaastumisest, harutati seda ja tihti leiti, et seda teifeti ei saagi; laialised promokatsioonilised jutud olid mõitluses massis liikumas, nagu oleks ajutine walitsus juba laewadele kolinud, eht igatahes olewat laewad juba walwis auru all. Leidus meeste hulgas argpüüka, kes neid laimawaid, promokatsioonilisi jutte heameelega kordasid ja laiali lootasid. Taandumine kestis edasi. 16. detf. 1918 ilmus Tallinna alla Inglise laewastif ja 2-sel jaanuaril ilmusid Soomest Tallinna esimesed Soome wabatahtlikud. See ja teine loetakse tihti peapõhjuseks, mis andis jõudu üles saada juba walminud kriisist. Mina ei saa täies ulatuses sellega peri olla, sest pööre

Meie kaewik Riia turul Bermondli wastu („E. Wene lõda“).

rindel sündis mitte ainult selle tõttu. Inglise ja soomlaste ilmunisel Tallinnasse oli enam mõju seljataguse, kui rinde peale, pööre eht kriis laheneb rindel warem kui soomlastel lahingusse astusid. Soomlaste ja inglase ilmumine, nagu tähendasin, kindlustas Tallinna kodanikkude meeleolu, ei lubanud enamlastele wooludele seljataguses mõimule pääseda, s. o. kindlustas meie seljatagust, mis iseenesest mõitluse pidamiseks äärmiselt tähtis. Pööre rindel sündis aga järgmiselt. Uue aasta 1919 mõttime vastu seisukohtel Raasiku all, meie kodumaa südame — Tallinna — läheduses. Suhtide ja meeskondade paremate meeste südames tekkis kindel tahe mitte enam taan-

duda, tekkis püüd mõitlemat meeskonna massi kaasa kiskuda pealetungile. Uuestaastast pääle hakati pealetungi katseid tegema; ühel ja teisel kohal raudtee piirkonnas ja põhjapool raudteed toimepandud wäikesed retked õnnestasid. Kriisi lahendamise pöörde filmapilguks oli aga järgmine juhtumine:

Punawälased 4/1 pääle lõunat tõrjusid 5. polgu walwetõkkes Jägala jõe paremalt kaldalt wasakule kaldale. Walwetõketele sai kindel ja kategooriline käsk antud oma seisukohtad tagasi wõtta, mis juures nii diwiisi-ülema kui ka polgu ülema poolt sai tähendud bataljoni ülemale ja meestele: „Eestimaa pind ei kanna neid häbi pärast enda peal, kui nad

omi seisukohti tagasi ei võta". 5. polgu ülem võttis kogu kõi oma vabad jõud ja varud, et ettevõtet toetada ja läbi viia, diviisi ülem saatis 30 meest 2 Lewis'i kuulipildujaga soomusrongide meeskonnast polgu ülema käsutusse ka ettevõtte toetamiseks. 5/1. hommikul, umbes kella 5 ajal, läks 5. polgu meeskondadel Wetla veski juures korda punaseid tagasi võtata ja endiseid seisukohte sisse võtta. Kuid punakaartlased ei jätnud võlgu ja andsid omalt poolt vastulöögi, mille tõttu 5. polgu osad Jägala paremalt kaldalt vasakule taandusid. Kell 6 jõudis 5 polgu ülem ise Wetla veski juure, kuhu mehed oli taganenud ja võttis otsekohese pealetungi korralduse isiklikult oma kätte. Meeskondadele anti süüa, juhiti tähelepanu filmapilgu tõsiduse peale.

Radunud 5. polgu parema ohvitseri, leitnant Jürvetson'i, juhatusel läks polgu ülema juuresolekul, 5. polgu 5. rood esimesena peale, olles toetud soomusrongi meeskonna poolt. Roodul läks korda üle Jägala pääseda, 5. roodu 1. rühm (kõik wabatahtlikud ja seega parem element), ja soomusrongide meeskonnale läks korda waenlase seljataha pääseda. Balti bataljonil, mis oli 5. polgu ülema käsutuses ja mis oli tema poolt sihitud Woose külast Uale- Soosalu- Albu külade suunas, läks korda ka pääseda waenlase seljataha. Algamud võitluse väli oli tihe mets soisel maastikul, wenelased ei suutnud omi jõude harutada; iga pauk metsas kõlab lõikawamalt, meeste hüüetele kõlab wastukaja ja seepärast waenlase haaramine ja tema seljataha tungimine metsa võitluses on alati väga mõjuv. Metsa võitlus nõuab kõvasti närve ja distsiplineeritud sõjaväge. Pealetungija, olgugi arwulise nõrgem, on metsa võitluses alati waimlise ülekaalus. 5. roodu 1. rühma ja soomusrongide meeskonna wäljatulek punaste seljataha mõjus otsestawat, kabuhirm haaras punawäge, metsas meie poolt kõlawad saksakeelsed ja wenekeelsed (Balti bataljon) ja eestikeeles komandod suurendasid punawäe hirmu, sest hirmul on ju suured silmad; wabatahtlikkude mustad palitud suurendasid veel enam punawäelaste hirmu. See on tõesti, millest kõnelen, sest punawäelased, seletades kohalikele elanikele oma taandumise põhjuseid, rääkisid: „Kuu rahwa mehed tulid peale — meie kuulsime tuues keeles komandosid, tulid mustas riideis, walged ristid rindadel, igal mehel kuulipilduja, pussid suus“.

Seesugune oli punawäelaste kabuhirm. Sõitüks 5 polgu ülema juhatuses olewad osad — 5. polk, soomusrongide meeskond, Balti bataljon — tungisid wälja Lehtmetsa karjamõisa, Albuküla joonele, seega oli punawäe rinne 20 wersta ulatusel 15 wersta sügawu-

ses läbi murtud. See oli esimene tõsine löök, mis Eesti malewa pääletungiwale punawäele andis, ta tõstis meeste meeleolu, kiskus kaasa — 6./1. hommikul algas üldine pealetungimine raudtee piirkonnas ja põhjapool raudteed, mis lõppes Narwa ärawõtmisega. Soomlaste 5. polgu koosseisus selles lahingus ei olnud, 5. polgu meeskonnad ainult kuulsid soomlastest, nii siis mitte ainult soomlaste tulek Tallinna ei olnud pöörde tõukeks, waid enese võit. Nii pääses Eesti malewa omast esimesest, raskest waimlisest kriisist üle.

Teine kriis — teine pöördepunkt.

Juba aprilli algusest 1919 aastast hakas punawägi lõuna rindel, Walga ja eriti Wõru all, kõvasti peale suruma, koondades Wõru alla kõik oma wabad jõud ja tuues sinna omi paremaid wäeosasid (punawäe kursante). Punawäe juhatus püüdis meie lõuna rindel sisse murda ükskõik mis hinna eest, hoolimata ohwritest.

Meie malewa moraalsed ja füüsilised jõupingutused lõuna rinde võitlustes pealetungiwale waenlasega jõudsid 13./V. 1919 aastal lõpu piirideni. Sel päewal kandis soomusrongide diviisiooni ülem Asemjuhatajale ette, et 2-se diviisi osade seisukord kriitiline, lõuna rinde idapoolse jao kaitsemine väga küsitaw ja et suuremate reservide rutuline kohale toimetamine ainukene pääsetee on. Partisaanid, scoutid ja kalewlasted — üleliiga kurnatud (Hughes'i kõne soomusrongide diviisiooni ülema ja Asemjuhataja wahel).

Warusid ei olnud kufagilt võtta, Asemjuhataja ise toonitas mitmel korral isiklikus mõttewahetuses, et lastemoona tagawarade hiigla kiire kahanemine ei ole annud talle rahu.

Üksja lõppenud suur sõda ja rewolutsioon oma hiigla suurte moraalsete põrutustega wäsitasid ka wäike Eesti rahwa waimu, aga punanelaine surus ja surus ning ei olnud näha lõppu sellele surumisele (igatahes 1919 a. aprillikuus ja mai alguses). Tulewik oli paljudele tõsistele isamaalastele tume. Olud ei lastnud palju ettenäha, sest sõjamüriinas katsid paksud pilwed poliitika taewa. Wäsinud waim võitlustes hiigla Wenemaaga sai ikka enam ja enam kurnatud. Ka füüsilised jõud Wene arwulise ülekaalu wastu näisid lõpule jõudnud olevat. Seljataga leidis inimesi, kes parteipoliitika ettekäändel kommunistide Ringiseppale ja teistele sarnastele isikutele warju andsid; „selfimees“ Ringisepp ei olnud mitte ainult kommunistlike partei juht, waid palju enam salakuulamise organispeerija ja Wene riiklise aate teostaja. Sellest küljest tulebki tema warjajaid

füüdistada. Ka „Ametiühisuste“ organisatsioon, kes unustas oma puht majanduslike eesmärgi ja nihkus kavalindlalt „Wene paradüüsi“ poole, ei töötanud sõjalise waimu tõstmiseks. See organisatsioon on ka täiel mõddul Wene riiklike aate teostaja.

Mõnes wäeosas tuli täielik wastuhakamine oma juhtidele ja oli juhtumisi, kus terwed rühmad waenlase poole üle jooksid, ehk temaga wennastasid.

Sõdurite enamus oli sõjast wäsinud nii waimlikelt kui füüsiliselt. Ka juhid muutusid riigi sisemise poliitika tõttu närwilikuks. Kuid waatamata niisuguse raske olukorra peale leidsid juhatus ja paremad meeskonnad endas, enda hinges, jõude mitte kriitilist silmapilku üle elada, oma seisukohtele püsima jäädes, waid hakata ülemjuhataja käsul (Ülemjuhataja direktiivid — 8/V nr. 1978 ja 16/V nr. 3250) Narwa rindel 16/V ja lõuna rindel 3 diwiisi piirkonnas 8—18/V pealetungima. Eesti Ülemjuhatusel alluw Põhja-korpus algas pealetungimisi juba 12/V õhtul (kell 23) Dudowa ja Samburgi sihis. 2-ne Eesti diwiis, ühes soomusrongide diwisiooniga, algas pealetungimisi Pihkwa sihis õisel 22—24. V wahel Marienburgi sihis 26/V. Koondud pealetungimisega läks Eesti malewa ja Põhja-lääne korpuse osadel korda Wene kommunistlik wäge purustada, mille tagajärjel meie kätte langesid Pihkwa linn 24/V, Wolmari 26/V, Lemsalu 27/V, Marienburg 29/V ja Alt-Schwaneburg 30/V. Põhja-lääne korpuse osad jõudsid 30/V Maslagostitsi jaama — Krasnojõja Gorõi küla, mis 25 wersta põhja pool Luuga linnast — Siwerskaja jaama, — Kiterino jaama, — Woronino alevi ja Tshistofalkino küla Kaporje lahe ääres — joonele.

Alt-Schwaneburgi raudteefõlme ärawõtmisega katkes wiimne raudteehendus Põhja Latwija ja Wenemaa wahel. Eesti malewalt saadud löök lõuna rindel mõjus niivõrd halvawalt Wene kommunistlike wäe peale, et ta alguses Põhja Latwijas wastupanu peale ei mõtelnudki. Salisburi ümbruskonnas kommunistlikelt wäelt saadud dokumendid tõendasid seda. Ühes neist — käsus Läti kommunistlikele diwiisile, mille osad lõunapool Salisburi opereerisid — oli muu seas öeldud: „ . . . koondamise kohaks määratud Rjeschitsa linna . . . enne Rjeschitsasse jõudmist minu käest mngisuguseid juhendõore mitte oodata. . . “

Nii siis lahenes teine kriis, teine pöördefilmapiilk ja selle aluseks oli jällegi wõit enese üle, mille tagajärjel oli juba hülgaw wõit waenlase üle.

Esimene ja teise pöördepunkti wahel on suur wähe. Wõit enese üle oli saawutud teise kriisi üleelamise ajal juba kindlalt alusel. Waenlane kõwenes arwuliseks, osalt moralseltki (paremad punawäe osad),

ka püüti punawäes korda jalule seadida. Meiegi olime kõwenenud arwuliseks ja korra suhtes: see etendas muudugi tähtsat osa, kuid mitte päämist. Peatoeks, peaaluseks wõiduks enese üle oli iseseiswuse ja riikluse tunne, mis wõitlewate meeskondade südameid oli haaranud ja neisse tunginud. Usutaw Rogu oli juba kokku tulnud ja seega oli riigil juba kindel kaju, mida rahwa tahtmise järele loodi. Ka iseseiswust, olgugi lühikest aega, olime juba maitseanud. Waat, see oligi allikaks, mis waatamata wäsimuse ja põrutuste peale, ikkagi meie waimu karastas wõitluses olemise eest.

Kolmas kriis — kolmas pöördepunkt.

Peterburi kaitseks oktoobri ja nowembri kuul 1919 a. ning Põhja-Lääne armee purustamiseks, mis kõigist walgeist wägedest punawäe juhatusel paistis kõige hädaohtlikumana, loondas waenlane kõik oma wabad jõud kokku ja lõi Põhja-Lääne armeed, mis sisemiste korralageduste ja kindla, wassile arusaadawa, eesmärgi puudumise tõttu langes kokku nagu lumimemm kewadesel soojal päewal. Waatamata meiega alanud rahuläbirääkimiste peale, mis olid algatud just selleks, et lõpuks ärapurustada Põhja-Lääne armeed, ei jätnud punawäe juhatus, wõidus joobununa, oma wäe massi seisma meie piiri ees. Palju enam — oli antud kindel käsk meie rinnet läbi murda. Detsembri teisel poolel algus uus meeleheitlik wõitlus oma isamaa olemise eest. Meie ülemjuhatus wõttis kokku kõik, mis tema käsutuses oli, et punast lainet seisma panna ja teda mitte üle meie piiri lasta. Pihkwa rinne jäi õredaks, Lätimaalt tõime oma wiimased osad wälja; meie wiskasime kaalule kõik, mis meil oli. Ka waenlane ei jäänud wõlgu: toodi kõik, mis wõtta oli ja kindlad käsud pealetungiks said antud — järgnesid punawäe järelandmata ja katkemata pealetungid, mis osawalt toetud wastase suurearwulise suurtükikwäe poolt. Meil paistis nagu ei olekski neil pealetungimistel lõppu, meie jõud raugesid, warustus oli kehwa, toit jäi ka kehwemaks, aga käes oli külm aeg. Otsse seljataga mõllas taud. Meeste meeleolu hakkas nõrkema, waenlane püüdis proklamatsioonidega ja propagandega, kasutades rahuläbirääkimiste dõrumisi ja füüdistades nendes meid, lõhkuda meie meeste waimu. Wäsimus, nii füüsilise kui waimline, oli suur, sest meil oli warusid wähe, et regulaarselt wahetada wõitlewaid osasid, neile lähemas seljataguses puhkust andes ja peasjaltsult wõimaldades neile end puhtaks pešta ja wälja magada. Meeskondade waimlikes ja füüsilised pingutused olid jõudnud äärmise tipuni, ka juhatus lõi kahtlema — nii jõudes 25/XII Narwa wäerinnale ja wõttes enda peale rinde staabi ülema kohuste täitmise, leidsin mina oma ees juba wäeosadele

laialisaadetud taandumise korraldusi, mille täitmisele oli kästud asuda eriti selleks antud käsu järele.

Üks suur väejuht, kes iialgi pole kellegi poolt mõidetud, õpetas alati oma alluvatele: kui sul raske, siis ei ole vastaselgi kergem, võib olla, et raskemgi, kuid sa näed ainult oma raskest, aga vastase omi mitte, olgugi, et nad tingimata olemas. Ja seepärast mitte kunagi lootusetust — vaid alati hoolimata julgus ja wiisadus.

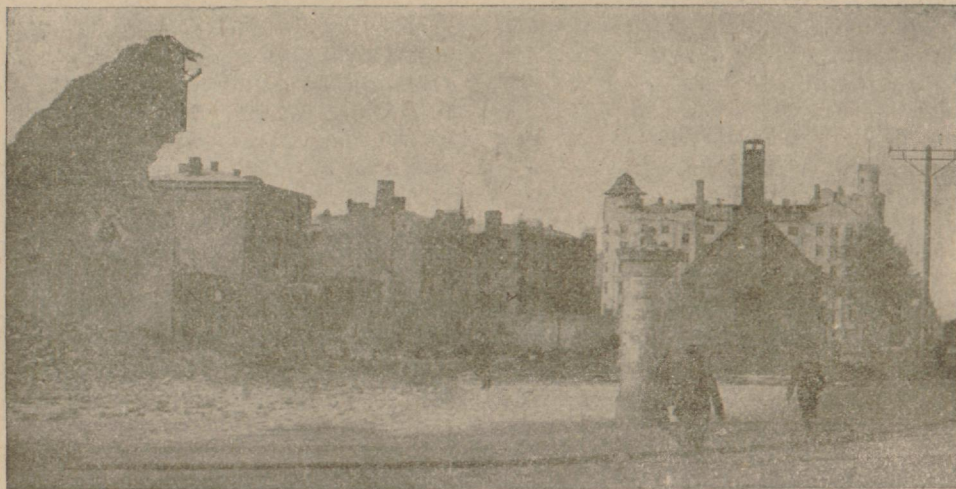
Meie seisukord, nagu juba kujutasin, oli meeleheitlik, kuid meid just peastiski ja toetas kriisi üleelamisel waimu wiisadus. Meil oli halb, aga vastasel oli veel halwem, ka tema jõud raugesid meie wastupanu wastu, temalgi tekkis kriis, millest „Narwa operatsiooni strateegilises wiisandis“ selle wiisandi autor E. Sefoew kirjutab järgmiselt:

Selles direktiivis käsitud ümberpaigutused olgu kõik lõpetatud 24. detsembriks.

Direktiiv lõppes sõnadega: „On waja suurendada poliitilist kihutustööd eesmärgiga, et tõsta wäeosade pealetungimise hoogu ja sisendada juhtidesse ning punawäelaste teadmust, et nende kangelaselikkusest ja otsustawusest eelseiswal kallaletungil oleneb rahuläbirääkimiste edu Eesti wabariigiga.“

Urweesse wõttes detsembri lahingute nurjaminekut, juhib lääne wäerinnaülem direktiiviga 22. detf. 7. ja 15. armeede ülemate tähelepanu tarwiduse peale, et suurdükwägi wõtaks eeltulewas operatsioonis wastase seisupaigad tiibtule alla niipalju, kui lahingu olukorad ja maastiku olukord wähegi lubawad.

Kuni 27. detsembrini jätkasid armeede osad ümberpaigutamist, pidades wäerinnaal hõredat püssi- ja sunrtükitle wahetust. 7.

Bermondii kindlustuste pommitamine Riias, meie pommitamise tagajärg

„Tekkinud olukord armeede wäerindadel sundis nende juhatust andma käsku, millega asetati järgmised ülesanded:

15. armeele — wõttes tarwitusele abindud Peipsi ja Pihkwa järwede ida-kalda tagamiseks wastase äkiliste kallaletungide eest ja tugewasti käes pidades Narowa paremat kallast... kuni Rljutshnowa saareni — koondada tugew löökgruupi otsustawa löögi arendamiseks Djata jõe raioonidest üldises suunas Narwa Linna eeslinna poole, eesmärgiga seda linnaosa ja temast lõunapool olewat kallast wallata.

7. armeele — pidada energilist aktiivset demonstratsiooni ja ümberpaigutamise abil lõwendada wasakut tiiba, kus pealetungimisele ülemannes kõige energilisemalt abi anda 15 armee löögigrupile. Lähemaks ülesandeks seati armeele Pulkowa, Robõljaki, Romarowka ja Anneskaja raiooni waldamine.

armee ülem, eesmalte etteandes, et armee osad or lahinguwalmis 25. detsembriks, teadustas juba 24. detsembril, et kange külma wäsimuse tõttu armee osad saawad lahinguwalmis ainult 27. detsembri hommikuks. Nii siis oli wäerinnaülema poolt näidatud tähtaeg mööda lastud.

Wahupeal, 15. armee (2. diwiisi) wäerinnaal 26. detsembril algas waenlane (eestlased muidugi), nagu meid hoiatades ise pealetungile ja sünnitas meile tõsise kahju, wõttes ära 2. diwiisi parempoolselt piirkonnalt kogu tema suurtükwäe.

Olukord kirjutas ette wiibimata pealetungimisele üle minna kogu Narwa wäerinnaal, ja lääne wäerinnaülem annab 27. detf. kell 23.50 m. käsu armeedele asuda otsustawale pealetungimisele mitte hiljem kui 28. detf. kell 12, misjuures 7. armee peab algama operatsiooni mõni tund warem, kui 15. arme.

Kell 1.50 m. oli juba 7. armeele käst antud, millega määrati suurtükitule ettevalmistuse algus kella 9.30 m. peale ja selle järele kõige otsustavam pealetungimine eesmärgiga Narva linna vallata. Kuid aeg oli mööda lastud ja võitlused 28. — 30. detf., tuues neile suuri kaotusi, ei annud mingisugust tagajärge.

Operatsioon ise arenes järgmises korras:

Operatsiooni plaani järele pidi tegewust algama 56-es diviis, tema järele 6-es, peale selle löökgrupp, mis koos seisis neljast polgust ja tegutses lõunapool Jamburg-Narva raudteed. Kell 9.30 m. algas 56-ma diviisi väerinnal suurtükitule ettevalmistus ning osad asusid lähtejoonele. Waenlane vastas suurtükitulega, lastes meie seisupaika keemiliste pommidega. Umbes kell 13.30 m. läksid diviisi osad rünnakule ja jõudsid kell 17.30 sammu lauguseni vastase traattõkkeist.

6-es diviis algas suurtükitule ettevalmistust kell 10.30 m. Tema osad tormasid rünnakule Marienhofi mõisa peale, jõudes üle traattõkkeist. Waenlane koondas äärmuseni tugewa tule ründajate pihta ja osad jäid mõisa kivi müüri ette maha.

Löökgripi üks kolonn läks sel ajal üle Rastosaare ja Suursaare, ning liikus edasi Komarowka küla sihis; teine kolonn tungis põhjapool Terbnikat olemast metsast Karlowa poolmõisa peale ja jõudis poolteiserwersta lauguseni sellest.

Kokkuvõetult: selle päewa jooksul 6-es ja 56-es diviisi kohtasid vastase wisa wastupanu ja peale asjata katsete Sala küla, Nadeshdino ning Marienhofi mõisaid waltata, pöörasid nad tagasi oma lähtekohtadele.

29. detf. õõ läks armeede väerindadel rahulikult mööda. Meie suurtükivägi andis hõredat tuld vastase seisupaikadele. Koidu ajal algas 56-ma diviisi suurtükivägi uuesti suurtükitule ettevalmistust, mille järele mindi kolm korda pealetungimisele, kuid iga kord, kohates waenlase tugewat tuld, pöörasid osad tagasi lähtekohtadele. 29. detf. tormitas 6-es diviis wastasi kindlustud positsioonil Sarküla raioonis, kuid wastase tugewa tule mõjul pidi taganema lähtejoonele. 56-ma diviisi piirkonnas kestis hõre püüsitule wahetus.

30. detf. jätkasid armeede osad pealetungimist, kuid kõik meie rünnakud kohtasid wisa wastupanu waenlase poolt ja tagajärjeks oli, et nad suuri kahjusti kannatades tagasi wiidi lähtejoonele.

30. detf. kell 20.50 m. kandis 7. armee ülem ette: „Wisadel rünnakutel Sala küla ja Marienhofi mõisa peale ei olnud edu, mis pärast otsustasin wapustatud osad wälja wiia wastase pommi- ja miinipildujate tule alt. Nurjamineku põhjusel, nagu käesolewa kuu kesteski, loen raskest suurtükiväe wähesust, kerge-granaatide nappust, ning kerge-suurtükide

läbikulumist, mille tõttu ei olnud võimalik ei purustada blindaashe, kuuli-, miini- ja pommi-pildujate pesi, ei ka luua küllalt laiu läbikäike traattõkkeisse. Minult möödaläinud päewa jooksul on riivist wälja läinud 7 kerget ja 1 neljakümnepärase liinil. suurtükk. Teistel suurtükidel jookseb kompressoritest wedelik, mille tõttu suurtükivägi ei saa anda küllalist abi ilma põhjaliku remondita. Salgwägi, kes alguses energiliselt peale tungis, rauges päewa lõpuks täielikult wastase wisaduse ja tule tõttu, ning peaaegu täielikul juhtide puudusel ei olnud midagi, millega teda edasi tõugata. Wafapoolne löökgrupp, nelja polgu koosseisuga, liikus esialgu ilma wastupanuta edasi, sest wastane oli warud Sala küla piirkonnas tagasi tõmmanud, kuid jõudes raudteeni, sattus wastase tugikute otse, mida soomusrongid kaitsevad, ja ei lastnud põhjapoolsele met-faserwale wälja tulla, ning ilma suurtükiväe abita edasi liikuda ei saanud. Kuigi weel edaspidi üles näidata kangekaelsust Sala, Dubrowka, Annenskaja külade rindel läbimurdmise saawutamiseks, sel tugewasti kindlustatud positsioonil, siis ei lähets ikkagi korda edu arendada, sest polludest on ainult wiletjad riismed järele jäänud ja juhtumisel, kui tuleks kaitse korda asuda, osad ei jõuaks isegi walweteenistust pidada. Täna-sest jutujamistest 15. armee ülemaga sain mulje, et temal ei ole usku kaitseesfegi, millega tuleks täielikult purustatud polgud korda seada, et eduga wastase katseid lüüa.“

Meie suurtime end võita, elamine kriisi läbi, jääme mitte ainult seisukorra walitsejaks, waid löime selle möödupuul, mida wõis kadunud Jaan Posti Tartus roheline laua ääres tarwitada, meie riiklisi nõudmisi Joffele ülesseadides. Ja Joffe pidi neid täitma, sest temal oli ju kahtlemata kindlasti teada Wene 7. ja 15. armee seisukord.

Mis oli siis meil ja mis puudus punawäl? Miks meie, arwulifelt kahtlemata mitu korda nõrgemad, jääme wõitjaks waimlifelt? Narwa lahingutes 1919 a. detsembri kuus, nagu armastas welda meieaja suurem wäejuht — feldmarshal Hindenburg — wõitsid kõwad närwid. Närwid on peaaegu käsualused orgaanid, peaaegu juhiks on aga waim. Meie waim leidis toetust jällegi riiklifelt ja ifeseiswuse tundest, aasta aega riiklifelt elu ja ifeseiswust ei läinud kaduma; detsembri kuu 1918 a. wäesalgad olid küll halwemini warustatud kui detsembri kuu 1919 a. omad, aga waenlane, mis neile peale sirus, oli ka halwem, kui see, mis detsembris 1919 a. peale tuli. Detf. 1918 a. wäesalkadel oli riikline tunne äärmifelt nõrk, usku wõidu siisse ei

Eesti vabaduslõjas langenud kangelaste mälestus olgu kustumata!

Üle kahe tuhande parema mehepoja on Eesti iseseiswuse ja parema tulewiku eest, oma kõige kallima, mis inimesel iial on — oma elu — annud. Siin juures tõuseb küsimus, kas oleme nende ohvrimeelsust wääriliselt mälestanud, kas oleme nende tublide mehepogade kalmukünkaid lilledega kewade tulekuil kaunistanud, kas oleme nende mälestust Eesti rahwa põlwest-põlwe edasi kantawaks teinud?

Kuid siin peame häbiga tunnistama, et see mitte nii ei ole. —

Minult agarad Kuusalu ja tublid Wirumehed ja naised on oma poegi, kes wõitluses Eesti iseseiswuse eest manalasse warisenud, wääriliselt mälestusmärkide ülesseadmisega austanud, kuna mujal see dige wifalt sünnib.

Isegi meie päälinnas — Tallinnas ei ole suudetud midagi selleks ära teha. — Tähtsamatel rahwuslistel pühadel kogutakse ikka endiselt „Peeter Suure armulise pale“ ette, kus siis meelde tuletakse neid suuri raskusi, mis on Eesti rahwas 700 aastajooksul läbielanud.

Saagu tugewaks ometi fõrd rahwustunne iga eestlase südames.

Urgu keegi seda unustagu, et rahwas, kellel ei ole tugew rahwusline tunne, kes ükskõitne oma rahwuslistes küsimustes, ei leia teiste rahwaste poolt lugupidamist. Niisugusel rahwal ei ole ka tulewikutu

Tuletage meelde raskeid päiwi Eesti rahwa elus, mis oli 22. september 1217 a., millal warisefid manalasse Lembitu mehed ja millal kustutati Eesti rahwa nimi werrega iseseiswate rahwaste nimekirjast.

700 a. pime orjöö ei suutnud Eesti rahwast surmale suigutada, ega tema hinges kustutada esivanematelt pärandatud õigustunde sädemeid, waid need löid lõkkele igal wähegi wõimalikul filmapilgul ja kihutasid wõitlusesse mehepoegi wabaduse ja õigluse eest, hoolimata sellest, et tema enese werrega, see kõik sumbutati, ei kustunud wiimane säde siiski.

24. weebruaril 1918 a. kuulutati Eesti uuesti iseseiswaks Wabariigiks, kuid see oli üürife, millele järgnes pikk Saksia okkupatsioon aeg, mis terweni 8 kuud oma laastamisega kestis ja mis nowembri kuu 12 päewal 1918

aast. ühes wägewa Wilhelmi trooniga kokku warises.

22. nowembril 1918 a. asus juba waenlane weriste kätega meile kallale, et meid häwitada. Peagi langes Narwa, Wõru j. t. kodumaa linnad üksteise järele. Wene enamlaste laine ahwardas meid terweni iga filmapilk oma keerlewasse kuristikku kiskuda, kuid jääl astusid kokku mehed, kes otsustasid ennem auga langeda, kui wõõra wõimu all waewleda ja abitumalt enamluse tapakirwe alla minna.

Eesti rahwal tulid jällegi üllirasked katsumise ajad, kus elu ja surmas tuli wõitlust pidada oma olemas olu eest.

14 kuud wahetpidamata kestis wõitlus Eesti wabaduse ja parema tulewiku eest, kus meie tublil malewal tuli alatafa palju suurema waenlase ülekaaluga wõitlust pidada, kuid siiski tulid ka kõige otsustawamatest

Al. kapt. Rattaslepp, leitn. Sabolotnõi ja wabat. õunapuu j.

lahingutest ikka wõitjatena tagasi, ehl see küll paljude isamaa poegade elu ja terwise nõudis. Nad teadsid, et nende weri asjata ei woola ja nende ohwrid asjatud ei ole.

Ulu langenud kangelastele!

Teie mälestus olgu Eesti rahwal kustumata! —

Tõusku igasse kodumaa linna ja kihelkonda Eesti iseseiswuse ja meie parema tulewiku eest langenud kangelaste mälestusmärgid!

Seda nõuab wahwate langenute elu-ohwer meilt, sest nemad on oma kohust Eesti kodu wastu uhkelt täitnud.

Ras suudame neid wääriliselt austada?

Karl Pahl.

Mitte unustada.

Wabadusõjast langenud sõdurite tegewusest räägitakse tihti. Põhuel austakse ja mälestakse neid suureviisiliselt. See kõik on sõnades. Langenute hauad — äraunustatud.

Kurba pilti esitasid sõdurite hauad ka Pärnu furnuaial, Waldhofi lähedal. Hauad olid wajunud, ristid wiltu. Juulikuu oli käes,

mälestuseks ausammas. Usja korralduse wõttis Pärnu „Ühistöö“ enese hoolde. Waliti haudade korraldajate komisjon. See oli 1919 a.

Komisjon hakkas raha korjama, pidusid toime panema. Otsustati ehitada ausambad, wäiksem furnuaiale, suurem keset linna, walitud nägusäl kohal. Kunstnikudelt telliti kujude joonistused. Mudelite walmistamine anti prof. Adamson'ile. Rohke tööde ja aru-

Mälestusammas Walgas (Albo kawa).

haudasid korraldada keegi, nähtawasti, ei mõtelnudki. Sõjamees surma ei karda, see oleks häbits, kuid mahajäetuks saada, nagu need hauad näitasid, ei tahaks küll keegi. Ribedal tundel ja kaebawal nukrusel käisid 3-da diviisi tagawara pataljoni sõdurid, kes ootasid lahingusse mineku käsku, wendade mahajäetud kalmuküngastest mööda. Selleaegne pataljoni majandusülem andis töörooduülemale käsu lasta sõdurite hauad ülesteha, ristid otse seadida ja jalgteed puhastada. Pataljoniülem soovitas sõdurite pidu kõnes ehitada langenute

saamatuste tõttu walitsuse, kunstniku ja komisjoni wahel, millest ajalehtes kirjutatud, kestis wäiksema ausamba mudelite walmistamine kuni käesolewa aasta sügiseni. Prof. Adamson'i juurest wiidi mudelid „Ilmariine“ wabrikusse walamisele. Kujud walatakse brongsi. Detsembrikuu algpäiwiks lubati walamistööd lõpetada. Kujud, mis juba walmis, on ilusad, wäärilised langenute kõrgetele teenustele. „Ilmariine“ wabrikust saadetakse kujud Pärnu puhastusele. Remadel, umbes maituus, seatakse need juba walmisolewa

ausamba külge ja kaunistatse hauad ja haudade ümbrus lohkudelalifelt ausambaga.

Ausammaste ehitamise mõte on efinifena ellukutsutud Pärnus. Siin seatakse üles Eesti esimene hinnalifem ausammas, mille ehitus võtab rohkem kulu ja aega. Ausammas tahab olla tulevate põlwele meeldetuletuseks 1918 a. — 1920 a. wabaduswõitluste raskustest ja aruamustamata teenustest.

Langenud sõjameeste haudade korraldus ja kaunistamine leidku ka mujal korraldawatid käsa Oles wäga soowitaw, kui omawalitsusafutused ütletsid siin oma teguwõimsa sõna.

Mälestusmärkide ehitamise kõrwal ei muustata langenute omatseid, ei ka wigastatud sõjamehi.

— n.

Pärnu mälestuslamba osa. (Adamsoni kawa.)

Laast

(Aja Kajast).

Jälle üllatas mind aja waim . . .

Istulin rasket teekonnalt wäsinuna pimedas, külmas wagunis. Rong peatas waksalis, mille aknad olid puruks lastud. Ootetsaalis tukkusid wäsinud soldatid suitsewa karbiitlambi ümber Teine rong tuli wastu. Pimedas kanti haawatuid üle roobaste. Keegi jookkis punase laternaga jaamaelisel. Siis jäi kõik wait.

Ainult üks inimene oli siin jaamas meie wagunise juure tulnud. Ta kõristas kannuseid, riiwas mind pimedas mõõgaga, wiskas püski kolinal riiulile, wajus siis pingile mu wastu ning jäi wait.

Tundlin miski rahutult, nagu oleks keegi mind terawalt silmitsenud. Läbi pimedas kuulsin ainult pinkidel istuwate magajate rasket hingamist ja korinat. Pöörlesin rahutult siiasinna, otsekui abi otsides waritsewa õnnetu eest.

Siis kuulsin äkki mu wastuistuja wõigalt häält:

„Eks ole, see kõik on küllaltki õudne? See kõik, mis te näete, kuulete ja tunnete —? Nii hästi see, mida näete õõsel unes, kuid niilama ka see, mis wiirastab päisel päewal —?“

Wõõras peatas, kuid enne weel, kui wastuseks toibuda sain, jatkas ta kõhilewal solinal:

„Eks ole see nii: kord kurtsite oma wäikeste mina kallal? Kuid kas pole maailma walu sellest suurem? Kas ei koha see üle pää kui ookeani laine, mattes teid ühes kõigi te pilukeste kannatusetega?“

Kes oli see õudne wõõras? Mis tahtis ta minult?

Kuid enne, kui jälle suud wastuseks sain awada, pani wõõras oma raudraske käe mu põlwele, kumardas suu otse mu kõrwa wastu ja kõhistas hana häälega:

„Teil on olnud kaks suurt elukirge: kunst ja naine. Kuid te olete elanud üle nende kirgede. Aeg on häwitanud teie olulifemajosa. On jäänud järele ainult eluhoide loomusund.“

„Te olete elanud nädalaid ja kuid kui metsinimene, ilma ühegi raamatu nägemata ja ühegi rea kirjutamata, — ja teie pole ometi mitte furnud!

„Te kujutalite end kord Don Juanina, kes lõkendas kui tungal, — kuid kas ei kirjuta tee nüüd kõigi mälestuste üle nagu too küünik Swift: Only a womans hair — ainult naise juus?

„Wõib olla, ainult üheainsa unistuse olete endise Ars amandi asemel oma õise ärkwuste jaoks hinge salafumas põhjas alles hoidnud — ja see on Ars moriendi?“

„Kuid te ei kõnele sellest, eks ole nii? Eks ole nii, te ei kõnele üleüldie enam palju?“

Sel filmapilgul pääfid muu keelepaelad tarrefusest ja ma karjatsin püsti hüpates:

„Kes olete teie, saatanlik wõõras, et mu kõige salatumat ja kõige walumamat nõnda kui raamatust loete?!”

Kuid ta ei wastanud mulle. Wõisin aimata ainult ta kihisewat naeru.

Ta sirutas kannuse kõrinal wälja parema jala, wõttis pükkitaskust piibu ja toppis selle täis; siis sirutas ta niisama kõrinal pahema jala wälja, wõttis taskust bensiin-süütaja, tõmbas leegi põlema ning tõstis oma näo ette.

Siis nägin ma: see oli furnu luukere, pääs kaewiku kiiver, seljas soldati sinel!

Friedebert Tuglas.

Kui tähed kustuvad . . .

I.

Sa jäid mu hinge tähena elama. . . Sinu waatelt jõin ma julguft, lain jõudu sügisööformides, kui elulaew himude murdlaintes meelikult endaga ennast wõitis. . .

Kui sa siis talwöödel külmalt, tõsiselt mulle wastu naeratasid lõpmatuse kailt, siis olin ma õnnelik. . .

Sina olid mul kättesaamata. Minu ideaalid olid sa süütaus tähe kujus. Ja ma oskasin ainult siis paluda, kui olin hinge kõrbes jäänudes sinu järgi. . . Sinu ju leidlin maailma täis eluwest. . .

Kõik minu noorepõlwe päewad elasin ma ju ainult kõrbes, elukõrbes, keik kõige suuremat rahwaste peret. Jmalinnad oma suurtsuguses fühjuses olid mulle waikseteks kõrbe kaljukoobasteks igawiku enda mina meffades. . .

Ja see juhtus kord kewadöö ämaruses, mil maailm punastamata enda saladuste päält waiba ära heidab, raskelt armu walus hingates, et ma waatafin palwetades sinu poole — minu imede-maa. . . Ma waatafin ja nägin, kuis sa wäriselid endaga wõideldes. . .

II.

Ja waata, sinu silma lära tumenes kuratlikus himu udu winas. . .

Sa langesid suudluste järgi hõõguwa, himuft waewatud kewadöö kaislu pikka, pikka põletawat mälestuse riba minu hinge järgi jättles. . .

Sinu jumalik süütause lära luri maailma suudluste tuli ahjus, et saada minu sarnaseks, keda elu kord tundetuleft järgi jäänud tuhana wileffa hüla tänawa muda mülkasle heitis. . .

Rega on mõõtmata kadunud. . . Ma rändan hullumeelse koduta hulgukena ilmas ringi. . .

Ja iga õõsel näen ma nüüd weel ainult neid tähta, mis igawiku rüpes kustuwad, langetes maa ema awatelewasle kaislu. . .

O, kui teie teaksite, kui kurwalt särawad tähed enne, kui nad kustuwad! . . .

22. XI 21.

Arnold Liiv.

Sõjawäeläsimuseft.

Peale algus-, keik- ja kõrgemate koolide on weel igas riigis kool- ehk seda küll senni koolidega ei ole wõrreldud, ega ka kooliks nimetatud. Mina arwan siin ja püüan seletust anda sõjawäest ja sõja kunstist, mis noored inimesed kahe ehk rohkem aastate jookkul läbi teewad, endid isamaa kaitsjateks walmistades. Kahjuks on, kordan, senni selle suurema riigi kooli kaswandikud, peale oma hariduse saamise, unehõlmas suikuma pidanud, sest referwis seiswal sõduril, olgu tema ametnik ehk ohwitser, raske on kohta leida.

Kui wana sõjawäelane luban siin mõned sõnad sellest, mis tehakse sõjawäes ja mis on selle, nimetame „sõjakooli eeskawa?” —

Noor, arsti poolt terweks funnistatud, elurõõmus pois astub aralt kafarmuse, kus temale kõik wõõras ja külm paistab olema. Kuid juba mõne päewa pärast on temal enam vähem koduseks saanud, külmad kafarmud ja kaasteenijate keskelt on nii mõnigi sõbraks saanud.

Waatame nüüd lähidalt meie noore kaswandiku ülesandeid:

Kõige pealt tuleb kaswatada igas sõduris: südamefunnistuse, julguse, enefearmastuse, õiguse ja sõpruse fundmust. Pea ülesanne on, mõista kaswatada õpilastes kõwat, murdumata tahte jõudu ja karakteri ja kaswatada õiglalt kodaniku, kellel isamaa hea käekäik ja au üle kõige kallim.

Iga sõjawäelane peab uhke olema, et tema kätte on ustud isamaa kaitsmine, ja seda usku, et tema kui fuline patrioot, ei tohi ükski wõim kõigutada.

Järgneb omandada sõduril sõjawäes seatud distsipliini ja õiguseid. Sõjawäe kord nõuab, et igaüks on kohustatud tegema seda, mis seadus lubab, waatamata waewa peale ja hoidma ennast selle eest, mis teha keelatud, teades, et ainult siis on sõjawägi tema waenlastele kardetaw, kui üksmeel walitseb.

Arusaadaw, et siin ei wõi juttugi olla filmakirjaliselt wõi filmakirjaks teenistuseft waid kõik peab nii hästi filma ees, kui ka seljataga südamefunnistuse järel täidetud saama.

Waprus on sõjawäelase kroon — ja seda krooni kätte saada olgu iga ühe püham püüd.

Sõprus ja hea wahekord seltsi meestega on side — mis nii mõnegi lahingu on wõidule wiinud ja nii mõnegi elu peafnud.

Üks kõigi ja kõik ühe eest — olgu sõjamehe ülem käik.

Waatame, mis on kohustatud tegema ülemad ehk kooliga wõrreldes — õpetajad.

Niihästi õpetaja, kui õpilase wahekord peab teisma ulus üksteisesse ja õigluses, et kannatada ei tuleks neil, kes ei peaks „meeldima.“

Õpetaja on kohustatud oma ülewõlpidamisega eeskujule andma.

Ei tohi lubada, et ajad, kus ülemus ennast austama tundis, tagali tuleklid.

Meie noorfugu on niiwõrd arusaaja, et sõnadesst jääkub — ainult meie nooremad õpetajad, kellel weel enestel wähe kogemusi, peawad seda filmas pidama ja oma teadmisi kaswatada püüdma. —

Waatame lähemalt kes on tagawara wägi ehk referw- ja demobiliseeritud sõjawäelased.

Referw sõjawäed on need, kes oma teenistuse aja — ehk õigem sõjakooli on lõpetanud ja sõjakunstsist niiwõrd küpsed, et walmis on seda isamaa kasuks iga filmapiilk altarile tooma. —

Referwid seisawad koos: sõduriteft, ametnikkudeft ja arstideft ning ohwitserideft. Kõik referwis seiswad sõjawäelased jagatakse rahwawäeülemate korraldusel nii, et nad wõimalikult lähema ajaga mobilisatsiooni puhul kokku wõiklid tulla. Mida lähem aja teenistus — seda rohkem on referwid ja seda noorem ja kindlam referwide koosseis.

Seda filmaspidades hakati ka Wenemaa ja teistes Euroopa riikides ajateenistust lühendada. Peale selle on see ka riigile kasulikum selles mõttes, et noored sõjõud wähem aega oma töö põllult eemal on.

Wiimane ilmasõda näitas, et mida wanem referw, seda raskem on temal teenistusesse ilmutamine.

Referwis teenimine on mitmesuguse aja pikkusega ja kaalub Euroopa riikide sõjawägedes 40—45 a. wahel. Sõduritel lähem — ohwitseridel pikendud. Mõnedes suurriikides, näituses, Saksa, Austria ja Jaapani — on weel iselugune referw, keda ersatz-referwiks nimetakse ja kes koos seisab ilikutest, kes sõjawäes ei ole teeninud, waid mõni kuu kurlustel käinud. Niilugune referw läheb rohkem riivitute sõdurite kohtadele — ehk häda korral ka wäeolade kaotuste täitmiseks.

Mobilisatsiooni ja sõja ajal formeeritakse referwidest:

Saksa maal: iga jalawäe polk — oma tagawara pataljoni neljaroodulises koosseisus, nekruti depood ja töö komando. Iga

Jäägeri pataljon — tagawara pataljoni — kahe roodu koosseisul. Raffawäed iseäraliit tagawarawäe olid ei formeeri, waid polgu igas wiies eskadron nimetatatakse tagawara eskadroniks. Suurtüki wäes — iga polk formeerib ühe tagawara rühma kahe jala-batareiga, nekruti depoo ja töökomando. Iga pioneeri pataljon formeerib ühe tagawara pataljoni kolme roodu koosseisul. Iga raudtee polk — ühe tagawara rühma, niisamuti ka lennu wägi.

Austrias: Iga iseleiswal/wäeolal on juba rahuajal oma referw, milledest sõjaajal igas jalawäe polgus üks tagawara pataljon. Küti polkudes — üks tagawara rood. —

Raffawäes — üks referw eskadron igas polgus. Wälja-suurtüki wäes — igas polgus üks tagawara depoo. Pioneri wäe osades — üks referw-pataljon.

Prantsuse maal, niisama kui Austrias, on kadr referw juba rahuajal walmis ja sõjaajal formeerib jalawäes iga polk ühe tagawara roodu pataljoni peale. Raffawäes — iga polgu 5 eskadron formeerib tagawara eskadroni.

Itaalias: Kõikide wäeolade juures on depoo, kes walmistab referwid kõikide wäeoladele.

Inglismaal: tagawara wäeolad on depoo töö, kes nekrutifili õpetab. Jalawäe jaoks oli enne wiimast sõda 69 polku depood, raffawäe jaoks 6, jala suurtüki wäe jaoks 4 jala batareid; raffa suurtüki 1 batarei ja inženeriwäe osadel 12 roodu.

Jaapanis: referw wäeolad formeeritakse mobilisatsiooni wälja kuulutamise aeg ja seisawad koos: 76 jalawäe pataljoniist, 23 eskadroniist, 25 batareist, 19 sapööri roodust ja 19 woori-komandost; peale selle weel 24 referw suurtükiroodu.

Mis raffawäesle puutub, siis oleks see umbes:

Belgias: igas raffapolgus rahuajal 1 tagawara eskadron ja 7 tegewad — kokku 8. Sõja ajal kaswab see arw umbes $\frac{1}{3}$. —

Hollandimaal: 4 husaaripolku, 2 tagawarapolku. Kolonial wäeolad Ida-Indias — 1 raffapolk, 4 tegew. wäeolast ja 1 eskadron. —

Sõjawägi on liiga kallis uhkus, ütleb wanafõna, kuid kahjuks, ei saa ilma temata läbi — ja tahes ehk tahtmata peame omale seda uhkust lubama.

Polkownik Simon.

Surew õhtu.

Pean oma südame looja minna laskma,
nagu loodangpännil praaduwa päikele rebu,
harduwa hinge — selle õnnetina sulawa segu
kummuli pööрма — merineeludesle kallma?
Peaklin waikima sundima rahutud kired,
lilmade tõrwikud kustutama, katkestama woolu
[mu närwen
nukruse leinarüü riputama õlgadelle seepia-
[wärwen
tühjendama õhe oma pisarnäärme imitsewad
[nired? . . .

.....
Päikele põlewast pesalt mu südame merre
põgenewad tulilinnud tiiwuskellen, lennuskellen,
nokken neil õlipuu oksad — rahu mu hingele
[ennustellen . . .
Surra saaks linuna, õhtu — uppuda enefe
[werre! . . .

1920. 31/XII.

J. Barbarus.

Liiaft wäsimusest ei tulnud uni kohe.
Nad pildusid enne und rõwedaid ja raskeid
õõnu, milles olli nali ja roppus.

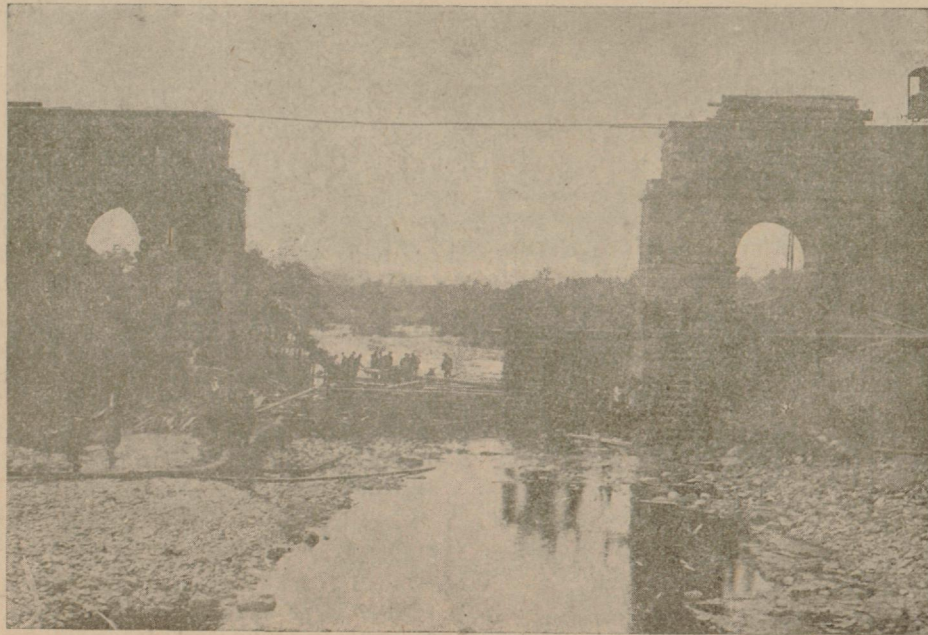
Kell löi kaksteistkümmend, kui ühele neist
väljapostilt kiri ulateti.

See olli kodust ja sõdur löi ta meele-
pahaga tasku ja katsus uinuda. Kuid natu-
lese aja pärast tõusis ta sängist, istus laua
ääre ja hakkas seda lugema

Kiri olli emalt. Wiletsod tähed nutsid
paberil nagu alati, mis poja tuju rikkus.
Üks wend Wenemaal, wõib olla ammu otsas,
wõib olla punases wäes. Seine siin, tape-
tasse seegi, ja pole enam kumbagi Wend
pidi wenna wastu sõdima, ühe ema pojad
üksteise werd walama, see olli ema süda-
melle liig.

Tusafelt pani rühmaülem kirja kõrwale,
aigutas ja heitis maha. Sääli wandus ta
weel iseendas, kunni ta wajus unne, mis talle
pähe wifati kui raske liiwakott.

Ta sai magada waewalt tunni, kui
päewnit ta üles kiskus; uniseil jalul läks ta
roodu juure

Landeswehri lõhufud „Arrashi“ sild.

Wend.

(Werimustast).

Silja õöl tuli esheloon sõdurid walgete
sidemetega käikseil üksikusse külaäärseesse tallu.
Saadeti väljakarauulid pool wersta ette,
sõõdi, toodi õled pörandaille ja wäfind inime-
sed heitsid magama, kõrwuti ja üksteise pääle.

Rühmaülemad asetufid wäiksemasse tuppä
ja heitsid pinkidelle ja woodi riietes, saabas-
tes, rihmad wõõl, mütsid pääs nagu nad ollid.

Wäljakarauul olli kokkupõrgand waen-
lase ahelikuga, mis küla pääle liikus. Nad
ollid end küläni tagasitõmband ja ähkisid weel
kiirest jookst.

Rühmaülemad wiisid rühmad ahelikus
mäemeerule ja heideti kõhuli: olli nii pime,
et ei näind püssigi laadida. Waga ilma
tõttu aga olli kuulda waenlase tulek, kangel
karjus lumi nende raskete sammude all.

Ohwitser hõikas umbes sihtraua numbri
ja uupi awati tuli waenlase pääle.

Kuid see olli juba pikkade õlerõukude taha jõudnud ja awas wastutule. Lollid kuulid püüdsid peaaegu asjata inimest. Olli näha ainult pautude walguft eespool, tuled mängisid waenlase ahelikust kui laial filosofoonil. Warfi hakkasid peksma kuulipritsid wastamisi, kui kats kurja lindu kullitiwadega lahmides.

Widistawad kuulide parwed lendasid pimeduses puulativa ja katusse.

Lahing kestis tunnid Waenlase pääletulek ei raugend, ta pidas wisalt kinni omast kohast.

Eiis toodi rooduülema käsul esimene rühm ahelikust ja saadeti ta waenlase pahemat tiwa ümberhaarama, et seda risttule alla wõtta.

Rühmaülem wiis mehed mäetaha ja säält laias kaares waenlase pahema tiwa külje pääle.

Awati tuli. Waenlase ahelik olli risttules. Nad sattusid segadusse ja hakkasid tagasi roomama.

Kuid waenlasi haaraw rühmaülem wõttis esimese jao ja läks waenlase suisa seljataha. Jäi sinna lastmata ootama.

Root aga nähes waenlast risttules wanuwat, alustas tormijooksu waenlase ketile. Seda kergendas pimedus, mis waenlase pih-talastkmiše ülejooksul wõimatust tegi.

Tormijooksul löödi waenlane wälja õlekujadest ja ta põgenes segaduses tagasi.

Kuid sääl ootas teda esimese rühma esimene jaqu.

Lasti waenlane nii lähedalle, et nende jookswaid kogusid wõis aimata pimeduses ja awati tuli.

See oli masendam. Waenlane jookkis pääga tulle.

Kuid pimeduses pääsis neid palju, ent nii mõnedki emapojad neist jäid lumiselle wäljale südaõöl surema.

Parajasti kui rühmaülem oma mees-tega roodu juure tagasi jõudis, nägi ta maja ees kaks kolmkümmend inimest kuhjas tikkudest ümberringi piirat. Ühelgi neist polnud püüsi. Need ollid punased, kes roodu tormijooksut õlekujade pääle wangi ollid langend. Nad ollid katkistes räbalates, abitud ja arad.

Kui rühmaülem neist mõdda läks jäid ta silmad äkki ühe wangi näole kinni. Ta astus lähemale ja tunnistas terasemalt waenlase nägu.

Wang olli ta wend, ta lihane wend.

Imelik olli see wendade kokkusaamine. Nad wahtisid wastamisi üksteisele filmi, ei lauwund kumbki neist sõna, ega annud teisele teretufets kätt.

Nad ollid kui süüdlased üksteise ees, üks, et olli walge ja teine — punane. Raua olli juba kestnud sõnatus kui äkki wang küsis:

„Kas ema elab?“

„Elab“, wastas rühmaülem.

„Alga õde?“

„Ka elab.“

Rohkem ei saanud nad rääkida. Wangid kästi ritta ja saadeti pimedasse rehste karauuli alla, et hommikul neid liinist tahapooles saata.

Rühmaülem läks tuppa ja wiskas enda fangi. Õfsefugune weider tunne olli ta südame walland. Uju hakkas kui midagi seedima, kuid olli liig nüri wäsimusest, et millegi üle selgufelle jõuda.

Miks olli ta wend punane? Ja tema ise walge?

Nagu läbi udu tuli talle meele, et wend temast olli noorem ja isa oma päranduse luband kõik wanemalle, see on temale. Noorem poeg pidi minema aga nelja ilma-kaare poole ja nüüd olli ta punane. Wend tuli talt püüfuga omale kuulawat poolt warandust nõudma ja sattus pimedasse rehste tääkide wahelle.

Õdte jäi pooleli, ta kufkus unne kui tammilt alla sügawasse raskesse wette. Ta olli liig wäfind ja magamata.

Rühmaülem sai magada tundi pool kui ta ärkas paukudest wäljas. Ta haaras nurgast püüfi ja jookkis õue.

Wangid ollid ära põgenend, waht jäänd liiast wäsimusest tukastuma, kuna wangid juhtumist kasutand. Läbi õise hämaruse nägi rühmaülem nende põgenewaid kogusid jookswat üle lumise wälja.

Neile lasti wahetpidamata järele ja mõned neist wedelid furnutena lageda taewa all hangede külmas.

Kuid põgenejad kaugenid ifka enam ja enam, kuni neid olli hoopis wõimatu wõtta püüfikirbule ja fihtrauale. Jäeti lastmine ja mindi põgenejaid roodu ülema käsul tagaajama.

Rühmaülem summis põlwini sügawas lumes ja jõudis üle wälja haredasse wõssa.

Siin olli lumi kõrgete mätaste ja pööfaste wahel sügawam. Kuid ta märkas, et keegi just äsja fiinsamas olli summind ja heitlend sügawas lumes. Need ollid inimese jäljed.

Warfi leidis ta ranitsa ja sineli ning fiis olli tal selge, et olli põgenejalle järele jõudmas.

Wiimaks nägi oma ees wõjastikus liituma kogu. Ta teritas filmi:

Põgeneja jookkis küürus otfides redu pööfaste ja mätaste taga, kuid rühmaülem märkas ta fiiski läbi pimeduse.

„Seisa!“

Ruju tõmbus weel enam küüru, kadus ja ilmus.

Rühmaülem jooksis talle sammu paar-kümme lähemale, kuid põgeneja ähwardas wiledail jalul kaduda.

Tagaajaja wõttis püüsi seljast, lõi palge ja lastis. Kuid ei lastnud märki ja wandus.

Ta lastis weel mitu ja mitu pauku.

Siis nagu lõi jooksjä jaaruma, tuituma, käed haarasid õhku ja põgeneja langes haawatuna lumme.

Lastja muheles häälmeel.

Pummelangend haawatu wehkles pisut, kuid hakkas edasi roomama. Ta lohistas end lumel, käed wedasid keha kui rasket koormat. Rühmaülem hakkas talle järele minema, püüsi winnas lufuga lastewalmis käel.

Kuid waenlane roomas surmahirmus ta eest.

"Seisa kurat!" kätatas rühmaülem. Ta sai äkki wihaseks.

Põgeneja lõi küüned jäässe, kiristab hambaid ega loobund pingutusest. Südametäiega hakkas rühmaülem jooksuma ja jõudes haawatu manu, lõi talle wihaselt püüsi paraga selga.

Suim walu naelutas haawatu paigale. Ta pööris omad silmad üles ja palus hädikselt ja kõrisewal hääl:

"Mis sa must tapad, las ma lähen!"

See olli surija wärisew hääl, abitu ja nõrk.

Kuid ei olnud halastust ega armu inimese tiigrisüdames, mis tahtis näha waenlase aurawat werd.

Wastuse asemel wirutas rühmaülem haawatu täägiga läbi. Näri raud lõikas ropsudes läbi riide surija siiskonda, purustas luud ja werisooned.

Waenlane ohlas korras ragkesti ja sügawalt, mis kostus peaaegu kui looma rõõgatus ja waju korisedes kottu.

Rühmaülem jahmatas.

See hääl kuuldus talle nii tuttav. Ta olli küll moonutet karjatuseks, kuid arwas seda siiski kuulnud ja tundwat.

Kumardas üle furnu, wahtis teraselt ta näojooni, mida lumiwalgusest ligidalt päris selgesti nägi ja wõpatas tagasi:

Ta ees lamas ta wend, ta lihane wend, punane märk käisel.

Alles nüüd sähwas talle pähe ja tuli äkki meele, et ta wendki olli olnud wangiwõetute seas.

See lõi ta totrats. Ja äkki istus ta juhmilt maha oma wenna korjuse kõrwale. Istus sääl tükk aega liikumata ja mõttetult. Istumise kestes ei tunnud ta midagi, mitte midagi. Istugune tuimus olli närwides, mingi järsk halwatus olli masendand tunded. Rui ront olli ta sääl lumel, hirmus sündmus olli taft kui puutumata mööda läind, ta näis koguni unustanud selle, et olli tapnud oma wenna, oma lihase wenna.

Ta tõstis pää. Surnu lamas ta kõrwal, nagu krimpis tardund suremise walust, keres roostetand tääl, mis wedeles otsapidi wirutetuna werisse jähe, millel lamas weel poolsoe korjus. Ta tõmbas masinlikult täägi tapetu ihust, see tulli kui punn weriaami eest, kust hakkas lõpmata tulema aurawat ja lõhnawat werd. See olli kui punane liköör, leige, mis walati tuule ja mõjus uimastawalt rühmaülemale filmi.

Ta tõstis peodega maast furnu pää lõdwa kaela otsas ja hakkas talle tunnistades näkku wahtima.

See oli ta enese nägu, see olli ta ema nägu ja see oli ta wenna nägu. Surnu kaelal olli tõmm, lai sündimise märk.

Järsku käis läbi rühmaülemale liigede wärin, alles nüüd näis selguwat ta teadwuses, et oli tapnud oma wenna, oma lihase wenna.

Wärin tungis luuni, üdini.

Kuid miks wärised sõjamees selle weretilga pärast, mis on ainult üks ahtraim oja sellest, mida sa oled ohtrasti wäljalastnud waenlase elawast ihust! Miks paneb see korjus tuhande seast su südame wärisema? See on sinu wend! Kuid kas kõik need ei olnud teiste inimeste wennad, kes sinu kätte langesid, ent sa säädid nad ritta ja tapid kuulinoal naerdes ja hõisates! Wärske weri oli joowastawaks wiinaks sinu tapmise jänus hingele, las seda olla nüüdki!

Kuid rühmaülem wahtis ifka weel tot-rana tapetu nägu ja kaela oma wärisewate peode pääl.

Talle tullid meele üstikud epifoodid wennaft, mis ruttasid mälestustena läbi ta ajude, armsad ja kallid. Ja äkki haaras teda nukrus, tulewa hingewalu sümpoom. Ta südamesse hakkasid pitkamisi pestama kui koid pehastand puusse. Nad närwid tundeid, haudusid oma mune, siginesid piinama inimest oma sõwate lõualuudega.

Rühmaülem lastis oma käsil langeda furnu pää tagasi lumme. Elutu luu kopsatas kuklaga wastu jääd.

Ta istus jälle liikumata korjuse kõrwal, närimine ta südames arenes; kaswas kui salajane poolüüp, paraliseerides sõjamehelikku rahu ja tuimust, mis temma pestend alaltsest werewalemisest ja tapmisest.

See tungis wiimaks esile närwetawa piinana, mis kaswas toriwaks ja hakkas sõõma ta südant kui näljane hunt. Pind pinnult lõi kellegi sõrm walu ta hinge, estti harwa, siis ifka tihemini, kummi ta hufkus fõtkutuna selle julmusest ja halastamatusest kannatuse wihasesse sõõstu.

Ta istus sääl kaua. Sabur ja totter.

Äkki kuulis ta end kaugekt hõigatawat. Need ollid ta feltfimehed, kes tullid oma kadunud rühmaülemat otsima.

Hõited lähenid, kuid ta ei teinud häält neile vastu. Viimaks jõudsid otsijad lähedale ja nägid ta istuvat lumel.

„Kas sa oled haavatud?“

„Ei.“

Rohkem ei vastand ta neile.

Kuid meestel tundus ta hääl imelikult mõõras ja hädine. Üks neist pahvatas laialt naerma:

„Istub kui totter siin raibe juures! Kas sa esimest kord tapad?“

„See ou mu wend!“ vastas ta ainult.

Ja nüüd nägid mehed, et furnu ja rühmailem ollid üht nagu.

Wäiksetena tõstsid nad rühmailema maast, kuid see tõukas nad kõrwale, lastis end põlwili korjuse ette, seisib tummalt selle kohal kumardawa pääga mõned filmapilgud ja suudles furnut otsaette. . .

porist kirja. Miski oleks kui ta südame wõtnud rinnust terawate küünte wahela, rebinud ja kiskunud selle järele jätmata wäikseteks narmasteks. See olli nii walus, nii surmawalt walus, et karjumine tungis kurku ja ägamine huulile.

Ta wõttis kirja maast, nägi wiletsaid tähti paberil, kuid ta ei jaksanud seda lugeda. See olli liig, see olli rohkem kui ta kannatada suutis, see olli suurem kui piin, rängem kui walu, mis ta südant raius kui roostetand kirwes.

Rui ta seda nii tutawat kirja ikka filmis, kiskus nutt tal wee laugedelle, kuid see oli troostitu inimese nutt, mis ei kergendand ta südant.

Ruid õõ ei olnud weel otsas, päewani olli wee! küllat aega. Eestoas magasid mehed ramprasket und ja rühmailem olli ihuüksi

Walga were tööd (86 tapetud).

Siis tõusis ta aitamata üles, wõttis püüsi, surus werise täägi tuppe ja sammus meestega roodu juure.

Lahinguroot magas õlgedel, pääd ranitlatel, jalad hunnikus keset tuba.

Rühmailem astus neist üle, wiskas püüsi nurka ja heitis sinelis fangi.

Ta lamas sääl midagi nägemata ja kuulmata. Ainult tundis kuidas ta keha olli naelutet mõimatumast wäsimusest aluskotile, aga südames olli raske, olli kui haarand seda ränk palawik, mis põletas kui saltser.

Rui ta pill pörandale kukkus, nägi ta sääl poriseks tallat paberil. See olli kiri kodust, mis olli ennist sinna kukkunud.

See täitis ta meeleheitiga. Ta tõusis fangi istuli ja wähtis nõdrameelse pilguga

omas meeletuses.

Rogu õõ põletas ja sõtkus see teda kui raudsaabastega ja ta hinge sõõbus pikkamisi ääretu ahastus, ahastus, mis murdis inimese mõistuse kui pilpa.

Roidusignaalis tõusis ta magamatuna asemelt ja wiis oma rühma lahingusse järgmise küla alla.

Ruid mehed märkasid tas mõdrastusega weidrat naeru, mis ta filmist ega näolt ei lahkunud. See kaswas seda enam, mida kauem ta sammus weriseid nurmi ja wälju paukum püüsi õndlas, igas paugus ühe inimese ots, ühe inimese wenna surm.

Tal olli lust tappa, ta muutus fanaatiks ja wärske weri näis teda rahustawat. See olli kosutawaks balsamiks ta ahast-

walle hingele. Ta surmas kõik wängid ise oma püssitäägiga. Kui need korisefid surres, hõiskas ta süda joowastuses.

Uga ükskord kui ta oma tuima täägi tõstis lahingus waenlase surmamiseks, langesid ta käed jõuetult alla, kuna ta imestufega jäi wahtima waenlase nägu, mis olli nii sar-nane ta wennale, kelle ta olli tapnud.

Ta wiskas püssi ja tormas awakäsi waenlasele wastu ja farjus:

„Wend, wend!“

Kuid sai waenlaselt täägiga wõimsa hoobi nüri ja tuima rauda kerre. Kuulus ainus sõdm elajaliku rõõgatust.

See olli nõdrameelse surm.

U. Riwikas.

Mere äären.

Meri on hall, ent kajakad walged
ja wahtude lubjatud lainete harjad.
Sügistuulist punetawad palged
ning maru käen heitlewad paatide karjad.

Waatan merele — meri hall,
kuid taewas merest weel palju hallim.
Pilwed märjad, oi, madalal.
Elu nüüd kõigest on kõige kallim.

Hingen kurbus, lehtede langun,
kollaseid teid üks unistoi rändab.
Loodenew päike werre hangub
Randuwid paate paat paadile händub.

Kalurid tüüridel, kiwisel pilgul
piiluwad merd nii punast ja lillat.
Paarike kajakaid kelmikal hilgul
fiirlewad, teiisist eemale pillat.

Meri nii hall, ent kajakad walged,
wahtude lubjatud lainete harjad.
Kalurid tüüridel, tõlised palged, —
kaugusest paate on randuman karjad.

— Kas neid paate siis tõesti kõik tagasi
merifuri see tujukas kandis? —
Ei, nii palju jääb järele agasi! . .
Ken sellest omakile teada andis:

et üks laew, üks paat jälle hukkund,
tuulist nüüd puhut ja lainetest uhut.
Aer mõni maruden murdunult kukkund,
surnukeha, wõi kaft mõni lõhut,

See on kõik, mis kunagi äärde
kannawad rändawad tuuled ja lained.
Wette astuden poole lääride,
kalurid uppunu leidengi kained.

— Oli talle surmaks, — nii lausuwad pühalikult,
uppunut wedaden weest nagu ronti!
— Oli talle surmaks, — ja talitawad rahulikult,
hingen kuid hüpleman lada teist tonti!

— Oli kord surmaks, — ja kõik
jälle keeletud!

— Tea, kus selle uppunu kodu wõi pere? —
Teawad, et surmaks, kuid siiski kui
meeletud

kurwad ning wahiwad turlunud kere.

Aga kaugel, lääl, merede taga,
sajad silmad seda õnnetut ootlid
Paljud noored ning wanad ei maga,
hulgad südamed ikka weel lootlid.

Ta ei tule, nad siiski ei ufu:
et nende oodatu pärinud wood.
Ta ei tule ja kõik oli rufu,
aimasid, millised kurwad on lood.

Kuid weel siiski enese petteks,
offitu troosti ülesle leidfid:
wõib olla, ta ei uppundki mitte' ks,
marud ehk paadi nii randa heifid.

Ta ei tule ja see oli tõde,
millest ei iialgi üle saadud.
Ta ei tule, kuid siiski weel õde
loodab, et elab ja kufogil maabund.

— Ta ei tule, — nii haledalt ema
lausub ning kurwana wokki tallab!
— Nädal leff mõõda, no kuhu jäi's tema, —
naine halab, kui riideist end wallab!

Õhtu käen. — Kuule, ema, mil' papi
säält, kaugelt, merest tuleb koju? —
— Ah, Jumal suur, tule ise meile appi! —
Pojale: — oota, oota weel poju! —

Ja ei maga enam mitu ööd,
Poeg oli merel kui algas maru.
Ja ei maga ega tee ka tõöd,
käib pääle ringi kui kaotanud aru.

Meri on hall, ent kajakad walged,
wahtude lubjatud lainete turjad.
Kalurid tüüridel, kurblikud palged, —
kaugus ja ligidus mõlemad kurjad.

Ed. Nukk.

Õöpik ja roos.

Oscard Wilde (Uaild)

— Tema ütles, et ta minuga tantlib, kui ma talle ühe punase roosi kingin, — hüüdis waimustetult noor üliõpilane, astudes ühelilulal kewadpäewal wäikest jalgwärwast aeda; — kuid kahjuks ei leidu minu aias ainukestki punast roosi

Õöpik, kes seda omast pesast, mis saajaastase tamme otsas asus, kuulis, waatas imestanult lehestikult wälja.

— Mitte ainustki punast roosi, — hüüdis noormees ja tema imekenad, suured silmad täidulid pisaratega!

— Ah, millistest tühjadest asjadest mõnikord inimese õnn ära ripub. Mina olen peaaegu kõik raamatud läbilugenud, mis targad mehed kunagi kirjutanud, olen tunginud filosoofia sügawamaisse saladusisse, kuid nüüd, see tungiw nõudmine selle punase roosi järele purustab kogu minu elu! —

— Ometi kord üks tõeline armastai, — ütles õöpik: Õõ, õõ järele olen ma temast laulnud, olgugi, et ei tundnud seni teda. Ehast koiduni jutustin temast lugulid taewa linetawas sügawuses lilledawile tähtile, ent nüüd on ta ise minu ees. Tema juuksed on mustemad kui hääksindid aga huuled punetawad roosina mida otsib, kuna nägu kirest elewandi luustki walgemaks muutnud ja üle mille nüüd mure oma waskpitsfati wajutanud! —

— Homme on printsi juures ball, — solistas noor üliõpilane, — ja ka minu armastatu wiibib külaliste hulgas. Kui ma muretsen talle punase roosi, siis tantlib ta minuga kuni koiduni. Tawaks selle eest saab tema wäikene peakene minu õlal puhkama ja ma kaitan teda, kuna minu käsi tema õrna käekest pigistab. Aga minu aias polegi ju punaseid roose ja ka sel' õhtul jään ma ikkagi ükli: kuna tema minust uhkelt mõõdub ega arwa mind wääriliseks ainsa pilgugagi austada — oo, minu süda lõhkeb! —

— Jah, see on tõesti üks armastai, — lausus õöpik: — See, millest mina laulan, elab tema üle; see, mis minule rõõmuks, on temale kurbtuseks.

Ja tõesti — armastus on saawutamatu tunne. Ta on kallim warandusest ning kalliskiwidest. Teda ei wõideta ei prilliantide ega granaatidega; teda ei panda furgudelle wälja ega pakuta kaupmeeste juures, sest ta ei wõi kullaga hinnatud saada!

— Muusekandid, istudes kooridel, — jätkas üliõpilane kaeblikult, — saawad mängima omil pillel, aga minu jumaldatu tantlib arfide ning wiulite helide saatel.

Ta tantlib liblikergelt, wawalt puudutades piikeste jalakesega läikiwat põrandat; hooakond, särawais mundreis, koguneb tema ümber pilludes meelitusi, kuna tema minuga ei tantli,

sest et mul wõimata muretseda talle punast roosi, — ja pikali murule heites ning kättega nägu kattes nuttis ahastaw noormees wäikena lapsena.

— Ei tea mille üle ta nutab, — küsis fillukene roheline linalik, mõõda jookstes ning laba liputades?

— Pärts tõesti, mille üle, — ütles kollane liblik supeldes kullafäralisis päikele kiiris?

— Mille üle, — solistas wäikene margarikka oma sõbrale õrnpehmel häälel?

— Ta nutab punase roosi üle, — ütles õöpik!

— Punase roosi üle, — hüüdsid kõik üllatatutena kooris, — milline naeruwäärilus!

Aga roheline linalik hirwitaw üsna häbenematult.

Kuid õöpik, kellele oli mõistetaw üliõpilase mure, istus waikides põlise tamme otsas ja juurdles armastuse saladuse kallal.

Järsku seadis ta omad pruunjad tiwad joonde ning tõusis õhku, wilklatades weel warjuna lehestikus, lendas ühegi kärata üle aia.

Kesk rohelist lompil kaswis lopsakas roosi põõsas ja sinna nüüd lendaski õöpik, laskudes ühele okliist, küsis ta:

— Anna mulle üks punane õis, tawaks selle eest laulan ma sulle oma armsamat laulu? —

Aga roosipõõsas wangutas wastuseks peaga:

— Minu õied on walgemad kui lumed kõrgetel mäetippudel, nad on walged kui meriwaht. Aga mine minu wenna juurde, mis asub ümber igiwana päikele kella; wõib olla, täidab tema sinu palwet, — ja õöpik lendaski tähendatud roosipõõsa juurde.

— Anna mulle üks punane õis ja ma laulan sulle oma ilusamat laulu, — küsis ta?

Aga roosipõõsas wastas pead wangutades:

— Minu õied on kollasemad kullafäralistest õitest, mis kaswawad wäljadel, kuni pole neid maha lõiganud wikat; nad on kollased kui merineitsi juuksed, kes istub meriwaigufel troonil okeaanil sügawuses.

Aga lenda minu wenna juurde üliõpilase akna all, wõib olla, annab tema sulle, mida soowid. —

Ja nii lendaski õöpik üliõpilase akna all olewalle roosipõõsiale.

— Anna mulle üks punane õis ja ma laulan sulle kõige õrnemat, ühtlasi ka kõige ilusamat laulu, — küsis ta?

Kuid ka see roosipõõsas wangutas pead:

— Minu õied on punasemad korallidest, kes omi weierid kõigutawad sügawais meri-koopais; nad on punased, kui õrnad tui jalakesed. Kuid tali hangutas minu were, külm poetas kõik õied, ent maru murdis oklad ja mulle ei ole saatuselt määratud õitseda sel' aastal.

— Ainukene punane õis — ja see on ju kõik, mida ma tahan — hüüdis õöpik, —

ainult üks õis! Kas siis tõesti mitte kuidagi seda võimalik saada ei ole? —

— On üks abinõu, — lausus roos, — aga see on nii hirmus, et ma sulle sellest kõneledagi ei julge! —

— Ütle mulle, ütle, — palus õöpik, — ma ei karda seda mitte! —

— Kui tahad saada punast õit, — ütles roosipõõsas, siis pead sa looma teda muusika helidest kuuvalguselisel ööl ja ülewärwima oma südame wereda. Torgates südamesse minu okka, pead sa mulle laulma kogu öö, pead laulma seni, kuni okas sul südame läbi puurib, sest sinu weri, mind üle walades, äratab m'us uue elu! —

— Surm punase õie eest — see on liiga kallis hind, — hüüdis õöpik: — igale on tema elu armas. Ah, ilus on istuda rohelises meelias ja mõnutella päikesega tema kullases wankris ning kuuga kalliskiwilises koormas. Oi, magus on juua lillede lõhna õhkkarikast ning kuulata kellade sajakajalist kulinat oruis ja mägestikus.

Aga armastus on elu ilustaw ehteasi, wõi mis maksab üks wäeti linnu süda inimese südamega wõrreldes.

Ja seadides lennuwalmis omad pruunid tiivad tõulis õöpik õhku. Nagu kerge wari wilkatas ta läbi aia ning laskus hiljukesi lehestikku.

Noor üliõpilane lamas ikka alles endisel kohal ja pifarakki polnud veel hakkanud woolama tema imeilulaisilt silmilt.

— Ära kurwasta, — hüüdis talle õöpik, — rahusta end: sinul saab olema punane õis! Mina loon ta muusika helidest kuu paistel ning wärwin oma südame werega üle, mille taluks palun ainult õiglaselt armastada; sest armastus on veel palju sügawam kõige sügawamast tarkusest ning wägewam ümberlõkkamata wõimust. Ta lendab tulitiwul ja paneb südamed põlema, aga tema huuled on mesimagusad ja hingamine lõhnleb mirrina

Üliõpilane tõulis kuulates murult; kuid linnu keel oli talle arusaamatu: sest ta teadis ju ainult seda, mis raamatuis kirjutatud oli.

Selle eest aga mõistis wana tamm seda ja kurbtus, sest ta oli lahutamata ühenduses linnuga, kes tema oksis omale pefa punus.

— Laula mulle veel wiimane laul, — solistas ta, — ma olen nii üksik sinuta!

Ja õöpik laulis wanale tammele ning ta hääl oli sarnane wee wulinale, mis wälja kukub hõbedasest nõust. Kui õöpik laulu lõpetas, wõttis üliõpilane taskult blocnotes'i ja pliiatfi.

— Wastu waidlemata on tal imekena wälimus, — ütles ta iseenele, hoides end lehestiku warjul, — seda on wõimata t'alt wõtta; aga kas on ka temas tundeid? Arwan, et ei. Tema wälimus sarnastub suuremale osale artiifitseile iseloomudelle. Ta on pildistatud iludus, kuid ilma südame soojufeta. Tema

ei oleks wist enefega mitte iialgi teiste kasuks ohwerdanud, sest ta mõtleb ainult muusika pääle, kuid kunst on ainult egoism ja seda teawad kõik. Aga sellepeale waatamata peab tunnistama, et tema hääles peitunewad nõiduslikud toonid. Kahju ainult, et neis ei kõla kaastunne ja et nad ei too midagi head. ja oma suppa minnes ning woodisle heites jätkas ta taotlemi omaist armastatust kuni uinus.

Aga niipea, kui kuu taewas säras, lendas õöpik roosi põõsa juurde ning, wajutades rinnaga okkale, laulis kogu öö, kuna kristallkülm kuu teda külitades kuulas.

Kogu öö, kuni õöpik laulis, wajutab teraw okas ikka sügawamale ja sügawamale ta rinda aegajalt wäljaimedes elustawat werd.

Alguses laulis ta wastastikuselt armsast meeldiwusest poisi ja tüdruku wahel. Ja roosipõõsa otas puhkes nõiduslik õis; õisleht, õislehe järele rullus lahti selle järele, kuidas üks laul teisele järgnes. Enne oli õis udukahwatu, mis jõekohal kerkib, — kui hommikune koit ja hõbetas, kui waewalt algas walguse tiivad. Kui roosa wari hõbedasel peegliklaasil, kui roosa wastuhelk wesi pinnal — nii õra oli õis, mis puhkes roosi põõsa ladwal.

Kuid põõsas sundis õöpikku veel kõwemini wajutama end okkale:

— Wajuta kõwemini, wäikene linnukene, — karjus ta, — muidu saabub enne päew kui õis täiesti lahti puhkeda suudab!

Ja õöpik wajutas veel kõwemini oma rinnaga okkale, aga laul kõlas ta suult veel õrnemalt, nüüd laulis ta juba nooremehe ning tütarlapse armastusest.

Ning waewalt märgataw roosakas helk walgus laiali õislehil nagu õrn puna peigmehe palgel, kes oma pruuti suudleb. Kuid okas polnud veel õöpiku südant läbi torganud ja sellepärast õie süda ei elustanud veel mitte, sest ainult õöpiku südame weri wõis panna lõoma roosi südame.

Aga põõsas nõudis uuesti, et linnukene veel enam ligineks temale: — Kummarda ligemale, õöpikukene, — hüüdis ta, — ehk õis ei suuda hommikuks lahti puhkeda.

Õöpik nihutas end ligemale, okas puuris südame läbi ja hirmus walu süttis temas. Mida wäljakannatamatuks muutus piin, seda kirglikemaks muutus laul, westes lugusid armastusest, mis lunastatud surmaga, selleist armastusest, millel ka surmas pole lõppu.

Ja nõiduslik õis muutus järskult weripunaseks, kui hommikumaa roos. Õisled wawatui kui purpuriga üle, kuna süda rubiinina weretas.

Õöpiku hääl nõrkas, tiwad wärisefid ning, silmad kattusid hallufga.

Ikka nõrgemalt ja nõrgemalt kõlas laul ja miski nagu nāris rinnas. Lõpuks kajas wiimane kustuw hääl. Kaame kuu kuulis seda ja unustades algawa walguse, tardus

taewasse. Punane õis, mis niisamuti seda kuulis, wäriks ekstaasilt ning pööras õislehed hommikulele kargele tuulele wastu.

Kaja kandis selle hääle omi närustesse koobastesse mägestikus ning äratas lääl magawa karjuse. See hääl leidis wastukaja ka kaldaäärstes pilliroos, mis teda koheselt jälle merele edasi kandis

— Waata, waata, — hüüdis pöösas, — õis puhkes! Aga õõpik ei wastanud enam: tema lamas lurnuna kõrgel rohul, okkalt läbi puuritud lüdamega.

Keskpäewal awas üliõpilane akna ning waatas aeda

— Milline õnn! — hüüdis ta, — waat kus punane roosi õis! Mitte iial elus pole ma midagi talle sarnast näinud! Ta on nõiduslikult ilus; ja ma olin kindel, et ta pikka ladinakeelset nime kannab. Ning end wäljalirutades murdis ta selle õie.

Selle järele haaras kübara ja jooksis profesori maja poole, hoides werewat õit käes.

Profesori tütar istus parajasti läwel, harutades taewakarwa liidilõnga kera, kuna tema wäikene koerakene ta jalge ees magas.

— Teie lubasite minuga tantlida, kui ma toon, teile punase õie, — hüüdis üliõpilane! Waadake, siin on kõige punasem maailma roosidest. Teie kinnitate ta täna õhtul oma rinnale ja tantlute ajal jutustab ta teile, kuidas ma teid armastan. Kuid neiukeneg kortiutas nagu ning wastas:

— Ma kardan, et ta ei harmoneeri minu kostüümiga. Ja peale selle saatis minu onupoeg mulle mitu ehtsat kollisasja; aga igauks teab, et need lilledest palju kallimad on.

— Au lõna, teie ei ole tänulik! — hüüdis üliõpilane wihaselt ning wiskas õie tänawalle, kus ta möödalõitew tõld oma rattaga puruks lirtsus.

— Ei ole tänulik! — ütles neiu, — aga mina ütlen teile, et teie olete äärmiselt julm, ja kes teie õige olete? Ainult üliõpilane. Ma olen kindel, et teil ilegi hõbedaseid pandlaid kingadel pole, nagu seda minu onupojal. Tshemberlenil on ning toolilt ülesse tõustes kadus ta maija.

— Ah, milline halatsemisewääriline asjakene on armastus! — ütles üliõpilane lahkudes. Ta ei ole igatahes mitte nõnda kasulik nagu seda loogika, sellepärast, et ta midagi ei lõenda, waid ainult lootusi ellu kutsus, millised aga mitte kunagi et täidu, pealegi sunnib uskuma sellesse, mis ufaldust ei teeni.

Ta ei ole mitte küllalt praktiline asi, aga meie ajal praktiline olla — see on kõik. Parema pöörana tagasi oma filosoofia ja metafüüsika juurde.

Ja tagasi tulles oma tuppa wõttis suure tolmunud raamatu ning kakkas seda lugema.

Tõlkind Ed. Nukk.

Karjala rahwa wabaduswõitlus.

Sooime ajalehed toowad juba pikemaid kirjeldusi Karjala sündmuste kohta. Nagu lugejatel teada, algas Karjala mäss Maasjärwel sel' põhjustel, et enamlased tulid karjalaste käest tarbeaineid rödwima.

Selleks formeeritud salk — tsheka päämehega eesotsas ähwardas inimesi maha lasta, kui nad mitte moona kohale ei too.

Karjalased hakkasid rödwikutele wastu ja wõtsid neilt sõjariistad ära, seega sõjariistus rödw-salke laiali pekstes. Wastuhakkamine algas korruga mitmes wallas wõi kogukonnas. Rahwas kihutas enamlased minema, kes heaga ei põgenenud, lasti maha ja pandi wangi. Igal pool peeti koosolekuid, kus otsustadi rödwikutid minema kihutada, nii et mõne päewaga oli kogu Karjala wastuhakkamise waimustuses. Põhjust wastuhakkamiseks andis ka nälg, sest mitmeid külalisi ja kogufondi oli see kuri waenlane juba tabanud, kust enamlased toiduained ära wõtnud. Seda ometi rahwas, kes ka elada tahab, sündida lasta ei wõinud ja hakati sõjariistult abi otsima.

Rõige päält wabastadi enamlastest Põhja-Karjala. Esimest wõitlust peeti läinud kuu esimesel päewal, kui enamlased karjalaste kallale tungisid, kus langes üle paarikümne punase ja sellest päewast said kokkupõrkamised punastega peaaegu igapäewasteks juhtumisteks.

Karjalased koguvad ja ühinewad ilka suurematesse salkadesse ja senised kokkupõrked punastega on ilka karjalaste kasuks lõppenud.

Põhja-Karjalast lagunes wastuhakkamise waimustus end ahelatest wabastamiseks ka Võuna-Karjalasse, sest ka sääl kannatasid elanikud enamlaste surwe all. Purustadi mitmest kohast Muurmanni raudtee, et wõimatuks teha punastele abiwägede juurde toomist. Niisama purustasid karjalased Swiri jõe silla, kus wiimaste sõnumete järele otsustawaid lahinguid lüüakse. Terwes Karjala rahwas walitseb täieline waenulikkus enamlaste wastu. Wiimaste teadete järele on peaaegu kogu Karjalast punased wälja aetud, ainult weel mõned laiali pillatud salgad panewad mõnel pool wastu, nagu metsades jne.

Waewalt oli wastuhakkamine Põhja-Karjalas alanud, kui punased oma terrori maksma tahtsid panna. Punaste poolt oli juba mitmes kohas käskusi antud, et kuni 200 inimest tribunaali ette käsutada, muidugi selles mõttes, et neid suuremat hulka kuulipilduja ette saata, kuid karjalased jõudsid igal pool oma plaanidega ette ja esialgu läks punaste suurem Karjala rahwa s. o. Soomesugu rahwa häwitamise wõi tapmise plaan nurja. Wõib kindlasti arvata, et Karjala

mehed saavad seni oma õiguste eest võitlema, kui nad võidu on saanud, sest järelandmisel ähvardaks neid, kas punaste tapalava ehk näljasurm. Abisaamiseks on karjalased pööranud Soome, Eesti ja isegi Rahvasteliidu poole. Suvi, eriti Soomes, on karjalaste võitluste üle suur, mida tõendab mitmetuhandeliste marjade annetused karjalaste hääks.

ja nende seisuford Soome lehtede teatel võimatu vilets, ainult väike protsent on jala-warjuses.

Tartu rahulepingu järel Soome ja Nõukogude vahel pidi Karjala enesele autonoomia saama, kuid see püsib tänini ikka veel paberil.

Karjala rahva vabaduse võitlus on suure tähtsusega, et seda üksasjaliselt jälgida,

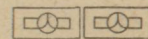

Rohu aastapäeva ja de jure pühitsemine Tartus.

Misfugune waimustus Karjalas Wabaduse võitluse kohta rahwa seas walitseb, näitab see, et ühte kogukonda on koju jäänud üks ainus mees, kõik teised kihutawad punaste rõõw-salku maalt välja. Sõjawange walmawad naised ja wanad raugad kogukondades. Enamlaste wägedes on meeleolu halb

nagu aastad paar tagasi Narooma kallastel ja Petserimaa lagendikutel
1. detsember 1921.

R. P.

Mainit Album ilmub „Sõjamehe Kodu“ eralisana.

Tegew toimetaja: A. Ewert.
Wastutaw toimetaja: K. Kadak.
Wäljaandja: E. Demob. Sõjaw. Liidu Pärnu Osakond.

A. Jürwetsoni trükk, Pärnus.

Balti puuwilla ketramise ja kudumise wabrik A.S.

Tallinn

Sindi Kalewiwabriku Ühisus

Sindis.

Ladud: Tallinn, S. Karja tän. 13, kõnetraat 2-41.

Müük suurel arwul

wabrikute saadused: palitu- ja ülikonnariided, kalewid, tekid, sitsiriie, multon, pleekimata ja pleegitud puuwil-
lased riided, watt, lõimed ja muud kaubad.

Sakala nahawabrik

Rakweres.

Soovitab omaft ladust kodumaal valmistatud talla-, pinselt-,
wafika- ja lamba, woodrinahku.

Peale selle weel kohale jõudnud wäljamaa laff-, froom-,
fchewreau-, semis- ja pinsoli nahku.

Ladu: Tallinn, Väike Karja tän. 1, pood nr. 7.

Telefon 16—50.

Shokoladi wabrik A. S. „Renommée“

Suur Kompasna tän. nr. 40, telefon nr. 16-72.

Endine „Esimene Pealinna Uhisus“ soowitab kauplustele engros suures wäljawalikus **shokoladi** ja **kompwekka**. — Jseäranis palub tähele panna peenemaitselisi

Vivat,

Trilbi,

Tobi-Lobi,

Madisse.

Wabrik asutatud 1918 aastal.

Gestimaa nahawabrik

Tallinnas, Baltiski maantee ja Wittenhofi
nül. nurgal nr. 49. Telefon nr. 3-75.

Walmistab kõrges headuses talla-, pinsoli-, pastla- ja juhtnahka, kroomnahka musta ja wärwiliist, shewretti, lambanahku woodriks ja masnarihmum. Wabrik wõtab tooreid nahku parkimiseks wastu ja ostab kõiksuguseid toorenahku. Wabrik töötab suure sisseseadega ja asjatundjate juhatusel. Kõiksugu walmisnahkade müük ja parkimiseks antud nahkade wäljaandmine on wabrikul ladust. — S. Karja u. 15, tel. 15—27.

Wabrik asutatud 1918 aastal.

N. Raist & Ko.

Rüütli tän. nr. 28, kõnetr. 110 ja Wee tän. turu
pood nr. 1-2, kõnetr. 143.

Soovitab alati omast suurest väljavalikust õiglase
ja odava hinnaga kõike sorti

**riide-, naha-, saapa-
— ja pudukaupasi —**
ning kõiksugu hobuseriistu.

Jällemüüjatele hinna alandus. Nõudke, et igal meie austud
kaubtarvitajal oleks Raist ja Ko. poolt väljaantud 1922 a.
kalender, mis saab ilma hinnata välja jagatud.

Aupaklikult **N. Raist & Ko.**

Rüütli tän. nr. 28 ja Wee tän. turu pood nr. 1-2.

Auru jõul töötav

riide wärwimise, wõnutamise, pressimise ja
plügamise (schärnimise) tööstus

J. Rebane

Wiljandis, telefon nr. 55.

Minu tööstus on eriti sisse seatud just

kodus koetud kangaste

töötamiseks. Tarwitusel on kõik wärwid ennesõjaaegses hea-
duses, nii et igat soowi rahuldada wõin.

Austujega

J. Rebane.

Eestlased ostawad kuld, hõbe
ja kalliskiwidega kaunistet ilu
asju jõulu kingituseks ainult

Aleks. Malmstein'i

kuld ja hõbe asjade kauplusest
Tallinnas, Pikk tän. nr. 31.

Jõuluks

soovitame

Likööre:

Eesti Punsh

Marja liköör

Mesimarja liköör

Pomerants liköör

Tiibuse Mari (Vanille)

Tiibuse Jaak

(Benedict, taoline)

Moka

Curaçao.

Pepermint

Chartreuse jaune

Chartreuse verte

Cacao a la Vanille

Alkermes

Mirabelline

Cherry Brandy

Orange de Malte

Kordial Bordeaux

Liqueur de Citrons

Napsid:

Rum

Cognac

Kümmel

Anispits

Angostura

Kristall-kümmel,

„EMSO“

Eesti marjawiina-
ja likööriwalmista-
mise osatööstus

Tallinnas, Pikk u. 17,
Börsekeldri ruumides.

Wäiksel määral seaduses ette-
nähtud tingimistel on meie joo-
gid müügil C Petenbergi wei-
nikaupluses, Tallinnas, Pikk t.
17, Börsekelder ja kõigis pare-
mates sellekohastes kauplustes
ja restoraanides.

Wõrrelge teiste jookidega!

Metsatööstuse ja
kaubanduse ühisus

„**ARBOR**”

Lauawabrikud on Narwas, end. D. Sinowjewi ja Co. oma Riias,
Ober-Bolderas ja Mägistes, Tartu maak.

müüb: palke, laudu, hõweldatud laudu iga-
sugusel arwul ja igasugu suuruses **kastilaudu.**

Kõiksuguste tellimiste täitmine metsa peale, samuti ka metsa ümbertöötamise peale.

Juhatus asub: Falkspargi uul. nr. 1, telefon 13—20. Telegrammide adr.: Tallinn, „ARBOR“.

Kui tahate head ja odawat Jõulu kingitust

teha, astuge

M. Wichterstein'i saapa- ja nahakauplusse

Rüütli tän. nr. 53, vastu „Endlat.”

Soovitab igasugustele nõuetele vastavaid **jalanõusid.**

Walmis ab omis töökojas kõige paremast materjalist. Alati sardawal igat liiki saapa ja kinga
pealseid, talla- ja pealienohta, saapavastu, kõige parimaid saapade freemi, gummid, korgid, niemised tal-
lad j. n. e. Wastutaw löö headuse eest. — Siinad oõist le mata.

BENE ??

TEADAANNE.

Geesti Demobiliseeritud Sõjaväelaste Liidu Reikju-
hatuse sekretariaat asub Tartus, Korralduse seltsi ruumi-
des, Tähetäinaw Nc. 29, ja on awatud:

Bühapäewal kell 12 — 2 p. l.

Esmaspäewal " 12 — 2

Kolmapäewal " 4 — 6 õhtu

Reedel " 5 — 7

Reikjuhatus e korraldused "koostatud iga" reedel kella
1/27 õhtul sekretariaadi ruumides

Märkus: Semti on Reikjuhatuselt poolt üleriigi
registreeritud 116 osakonda.

Suurem saadetus:

Matraki- ja drusiid,

reetallat'riid,

niisid, loomaleid, iid,

Soo ne tir oetid,

Kootsi saed,

lahwid, naad, luulad,

tuldritud, lampiid

ja kõitlugu lambi jagusid,

hunaaid, sebi'i oi,

petrooleumi tö'at t

on kohale jõudnud ja müüb oda-
wanaanat, kui kuskil mujal.

G. Gordin,

Värnus, Tänesselja t. 9.

Mis on Bene??

Ostan kõiksugu metsa- ja kodulooma **nahku**

nagu rebase, tuhkru, jänese j. n. e. — Maksan kõige kõrgemat hinda.

Aupaklikult mütsimeister

N. Hoff

Wiljandis, Lossi tän. omas majas.

Põllutööriistade ja masinavabrik
Aktiia Selts „Tegur“

Tartus, Holmi t. 4. Telefon 17. Tel. adr.: „Tegur“ Tartus.

„Tegur“

walmistab põllumeestele: atru, wilja tuulimuid, sorteerijaid, helksi masinaid, zil-zat äkkseid, hobuse meowärtsid, turba purustajaid, wankri telgesid, pissid jne.

Parandakse igasugu põllutööriistu ja masinaid, töö korralik ja hindamine jünnaib diglase't.

Tarvitajad! Omale mõnesuguseid masinaid tarvitades pöörake kõige esiteks järekküsimistega U. S. „Tegur'i“ poole. Walmistame w skeid, saeraamisid (laatriid), laua serwamise saesid, hõwwel masinaid, transmisiiooni wõllisid, laagri putid, rõngasmäärivad laagrid ja igasugu walamise tööd mudelite eht joonistuste järele.

Tööd on hinnatud mitmetel kodumaa wäljanäitustel esimese auhinna wääriliseks.

„Postimeest“

loeb iga isik, kes kalliks peab Eesti arenemist poliitiliselt, majandusliselt ning kultuuriliselt. Kui wanem ajaleht Eestis seisab kõrgemal parteilisi wäiklusi, waid kannab rahwusriiklist lippu puhtsüdamliselt Eesti noore riigi teenistuses.

Toob wärskemaid teateid kui ükski teine leht.

„Postimees“ Pärnu wäljaandes pole ka unustanud kogu riigi wäärnähtusi piitsutamast nalja ja pilkesisulises tähtsamat, mille lehe tellijad tasuta uue aasta numbriga kaasa saawad.

Kõik tellige „Postimeest“.

„Postimehe“ Pärnu wäljaande toimetus.

Liivimaa wastastikune Kinnituse Selts

asutat 1862.

Kinnitab joodjate tingimistega liikumat ja liikumata warandust, kõiksugu aineid ja kaupasi tule wastu,

akna klaasijä ja teisi sellesarnaseid asju katkiminemise wastu.

Büroo

Tartus, Lihaturg nr. 7.

Awatud 9—2.

Postkast 31.

Agentuurid igas suuremas kohas.

Ainukene odavam ostukoht Eesti maal

on sellespärast, et wäga palju mitmesuguseid kaupasi ühes toos ja nimelt jelle tõttu võib kõige odavamalt müüa kõiksugu tuld ja hõbe asju, kellasi, õmbelus masinaid, koorelahutajaid, kõiksugu lasteristtu ja nende tarbeasju; riidekaupa, elektri lampi, tulejuhtajaid jne. Uuri ja tellasera töid tehakse ruttu ja hästi.

Tartus, K. Reinholdi kaubamaja.

Kolmas Tartu Laenu Hoiu Ühisus

Tartu Ühispank — Suurturg 8.

Wõtab raha hoiule ja mak-
sab hoiummude eest kuni

6%

Suuremate summade eest ja pitema aja peale
tolluleppimise järele. Suhatu.

Hind 25 marka.